

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Neli Pavlin

POLOŽAJ ŽENSK V DRŽAVAH V RAZVOJU - PRIMER MEHIKE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Neli Pavlin

Mentorica: izr. prof. dr. Maja Bučar

POLOŽAJ ŽENSK V DRŽAVAH V RAZVOJU - PRIMER MEHIKE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

POLOŽAJ ŽENSK V DRŽAVAH V RAZVOJU - PRIMER MEHIKE

V diplomski nalogi bom obravnavala položaj žensk v Mehiki kot eni izmed držav v razvoju. Skozi analizo po mojem mnenju treh najpomembnejših družbenih sfer, to so izobraževalni sistem, gospodarstvo in politično okolje, bom skušala opredeliti in definirati položaj žensk v tej državi v razvoju. Pri analizi se bom oprla še na zgodovinsko ozadje in rezultate treh, za analizo problematike spolov pomembnih indeksov. Ti so indeks človekovega razvoja, po spolu prirejen indeks človekovega razvoja in merilo razporejenosti moči po spolu. V preteklih desetletjih je bil, kar se tiče žensk, dosežen velik napredek na področju dostopnosti do izobraževanja in zaposlitvenih možnosti ter vključevanja v politično življenje. Glede zaslužka in prisotnosti v najvišjih političnih in gospodarskih elitah pa ženske še vedno precej zaostajajo za moškimi. Vzrok za to je konzervativna drža mehiške družbe, predvsem njenega moškega dela, ki ženskam tradicionalno podeljuje kot glavno nalogo vlogo matere in gospodinje. Ženske predstavljajo v Mehiki velik potencial, ki zaradi konzervativnega odnosa družbe ni uresničen, vendar se mu kljub temu priznava vedno večja in pomembnejša vloga. Pozitivne spremembe v vseh treh omenjenih družbenih sferah vendarle kažejo na rast in napredovanje mehiške družbe glede enakosti spolov, zato lahko v prihodnosti pričakujemo še več premikov na poti do enakopravnosti.

Ključne besede: ženske, družbeni položaj, izobrazba, Mehika, države v razvoju

STATUS OF WOMEN IN DEVELOPING COUNTRIES - CASE STUDY OF MEXICO

My thesis addresses the status of women in Mexico as one of the developing countries. Through the analysis of by my personal opinion three of the most important social spheres, education, economy and politics, I will try to define and determine the position of women in this developing country. My analysis will be supported by the historical background and the results of the three important social indexes Human Development Index, Gender – related Development Index and Gender Empowerment Measure. In the past decades women have experienced significant improvement in the areas of access to education, employment opportunities and inclusion in the political life. When it comes to earnings and presence in the highest political and economic elites, women fall a great deal behind. One of the main reasons for that is the conservative stance of the Mexican society, especially of the male part of it, which traditionally defines the women's main role as that of being a good mother and a housewife. Women in Mexico present a great potential which is not realized due to the conservative attitude of the society, yet their role is more and more acknowledged. Positive changes in the social spheres mentioned indicate advancement of gender equality in Mexico. For that reason we can thus anticipate favourable developments towards the gender equality.

Key words: women, social position, education, Mexico, developing countries

KAZALO

1. UVOD	7
1.1 Struktura diplomske naloge in uporabljena metodologija	9
1.2 Socialni indeksi	10
1.2.1 Indeks človekovega razvoja (HDI).....	10
1.2.2 Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI).....	11
1.2.3 Merilo razporejenosti moči po spolu (GEM).....	12
1.2.4 Sklep.....	13
1.3 Teoretična izhodišča	13
1.3.1 Konstrukcija spolnih vlog v družbah.....	13
1.3.2 Vloga žensk v državah v razvoju.....	16
2. ZGODOVINSKI PREGLED POLOŽAJA ŽENSK V MEHIKI V 19. IN 20. STOLETJU	21
2.1 Položaj žensk med letoma 1810 in 1870.....	22
2.2 Položaj žensk v času tehnološke revolucije v industriji 1870–1900.....	24
2.3 Mehške ženske - druga revolucija.....	25
2.4 Zgodovina boja za pridobitev ženske volilne pravice.....	28
2.5 Zmaga žensk po desetletjih prizadevanj.....	30
2.6 Povzetek.....	31
3. DOSTOP DO IZOBRAZBE ZA ŽENSK V MEHIKI	32
3.1 Izobrazba v času Porfiriata in Mehške revolucije.....	33
3.2 Razširitev in posodobitev izobraževalnega sistema.....	34
3.3 Moški in ženske od osnovne šole do univerze.....	35
3.3.1. Povprečno število let šolanja.....	35
3.3.2. Osnovne šole.....	37
3.3.3. Srednje šole.....	38
3.3.4. Univerze.....	38
3.4 Izobrazba in ekonomske aktivnosti.....	39
3.5 Raven izobraženosti žensk.....	40
3.6 Nepismenost.....	41
3.7 Povzetek: izobrazba žensk v Mehiki kot celoti.....	42
4. EKONOMSKA PARTICIPACIJA ŽENSK	44
4.1 Ženske v ekonomski krizi osemdesetih let.....	45
4.2 Delež ekonomsko aktivnih žensk.....	47
4.3 Ženske in brezposelnost.....	51
4.4 Značilnosti ženske zaposlitve.....	51
4.5 Ženske in hišna opravila.....	55
4.6 Razlika v dohodku med moškimi in ženskami.....	57
4.7 Povzetek.....	58
5. ŽENSK IN POLITIKA	59
5.1 Ženske v parlamentu.....	61
5.2 Komisija za enakost med spoloma.....	62
5.3 Reforma volilnega zakonika.....	63
5.4 Ženski parlament.....	64
5.5 Povzetek.....	65
6. SKLEPNE MISLI	67
7. SEZNAM VIROV	70

SEZNAM GRAFOV

Graf 3.3.1.1: Povprečno število let šolanja po spolu med letoma 1960 in 2005.....	35
Graf 3.3.1.2: Povprečno število let šolanja prebivalstva, starega nad 15 let, po posamezni zvezni državi in spolu, 1997.....	36
Graf 3.3.1.3: Povprečno število let šolanja prebivalstva nad 15 let po starostnih skupinah in spolu.....	36
Graf 3.3.2.1: Delež prebivalstva nad 15 let s končano osnovnošolsko izobrazbo po spolu v letih 1970, 1990 in 2000.....	37
Graf 3.3.3.1: Delež prebivalstva, starega od 15 do 29 let, ki obiskuje izobraževalne ustanove, po spolu v letih 1990, 2000.....	38
Graf 3.4.1: Povezava med izobrazbo in udeležbo v ekonomskih dejavnostih.....	39
Graf 3.5.1: Raven izobraženosti žensk med letoma 1960 in 2005.....	40
Graf 3.6.1: Delež nepismenega prebivalstva, starega nad 15 let, po spolu v letih 1970, 1990 in 2000.....	41
Graf 3.6.2: Delež nepismenega prebivalstva nad 15 let po starostnih skupinah in spolu leta 2000.....	42
Graf 4.2.1: Delež ekonomsko aktivnih žensk med letoma 1970 in 2000.....	48
Graf 4.2.2: Delež prebivalstva, vključenega v ekonomske aktivnosti, po spolu in starostnih skupinah leta 1970 in 2000.....	49
Graf 4.2.3: Delež ekonomsko aktivnih žensk glede na zakonski stan.....	50
Graf 4.3.1: Stopnja brezposelnosti po spolu med letoma 1991 in 1997.....	51
Graf 4.4.1: Zaposleni po spolu in delovnem mestu.....	52
Graf 4.4.2: Delež zaposlenih po spolu in ekonomskem sektorju leta 1970 in 2000.....	53
Graf 4.4.3: Delež prebivalstva, zaposlenega po posameznih poklicnih strokah in spolu leta 2001.....	54
Graf 4.5.1: Odstotkovna razdelitev prebivalstva nad 12 let po spolu glede na dejavnost, ki jo opravlja.....	56
Graf 4.6.1: Odstotkovna razdelitev prebivalstva glede na višino dohodka po spolu leta 2000.....	57

SEZNAM KRATIC

DVR	Države v razvoju
BDP	<i>Gross Domestic Product</i> - Bruto domači proizvod
HDI	<i>Human Development Index</i> - Indeks človekovega razvoja
GDI	<i>Gender-related Development Index</i> - Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja
GEM	<i>Gender Empowerment Measure</i> - Merilo razporejenosti moči po spolu
INEGI	<i>Instituto Nacional de Estadística Geografía e Informática</i> - Nacionalni inštitut za statistiko, geografijo in informatiko
DGE	<i>Dirección General de Estadística</i> - Generalna statistična uprava
STPS	<i>Secretaría del Trabajo y Previsión Social</i> - Ministrstvo za delo in socialo
IMF	<i>International Monetary Fund</i> - Mednarodni denarni sklad
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> - Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
COFIPE	<i>Código General de Instituciones y Procedimientos Electorales</i> - Federalni zakonik o inštitucijah in volilnih postopkih
INMUJERES	<i>Instituto Nacional de las Mujeres</i> - Nacionalni inštitut za ženske
PAN	<i>Partido Acción Nacional</i> - Stranka narodne akcije
PRI	<i>Partido Revolucionario Institucional</i> - Institucionalno revolucionarna stranka
PRD	<i>Partido de la Revolución Democrática</i> - Stranka demokratične revolucije
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> - Razvojni program Združenih narodov
HDR	<i>Human Development Report</i> - Poročilo o človekovem razvoju
EPZ	<i>Export Processing Zones</i> - Izvozno predelovalne cone
UNIFEM	<i>United Nations Development Fund for Women</i> - Sklad za razvoj ZN za ženske
WPA	<i>World Plan of Action</i> - Svetovni plan delovanja

1. UVOD

Že od samega začetka človeštva so ženske imele drugačen položaj od moških. Danes, v dobi modernizacije in globalizacije, je temu drugače. Tradicionalna vloga žensk v družbi se spreminja skupaj z ekonomskimi, družbenimi in političnimi spremembami modernega sveta. Dejstvo je, da so ti napredki v veliki meri prisotni skorajda izključno v moderniziranih državah razvitega sveta, ki so ekonomsko, politično in tehnično mnogo naprednejše od t.i. držav v razvoju. Države v razvoju oziroma države tretjega sveta so države, ki so politično, gospodarsko in družbeno manj razvite od držav prvega, razvitega sveta. Poleg tega jih mnogokrat zaznamuje revščina, velike stopnje rodnosti in rasti prebivalstva, nezaposlenost ter nepismenost. Njihovo gospodarstvo v veliki meri sloni na kmetijstvu in izvozu surovin razvitejšim državam (Haney 2001).

Ženske v večini teh držav uživajo bistveno manj družbenih, socialnih in političnih pravic, njihov položaj je v primerjavi z moškimi nižji in podrejen. Teh dejstev ne moremo posplošiti na vse države v razvoju, kajti okoliščine in razmere se od ene države do druge spreminjajo glede na njihovo družbeno in versko kulturo, zgodovinsko ozadje ter stopnjo razvoja, na kateri se nahajajo. Istočasno obstajajo razlike med ženskami, ki živijo na podeželju, in tistimi, ki živijo v mestih, ter seveda med samimi družbenimi razredi ter rasnimi skupinami, katerim slednje pripadajo. Mnogokrat igra veliko vlogo pri vprašanju spola tudi verska kultura.

Nizka stopnja izobrazbe skupaj z dohodkovnimi težavami in mnogimi drugimi družbenimi in političnimi negotovostmi, s katerimi se sooča večina držav v razvoju, onemogočajo ženskam uživanje njim legitimnega družbenega, političnega in gospodarskega položaja. Za podpornike globalizacije svetlo točko predstavljajo razvoj, modernizacija in globalizacija, ki s pomočjo številnih mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij izboljšujejo tradicionalno podrejeno politično, družbeno in ekonomsko vlogo žensk v državah v razvoju ter jim tako prinašajo večjo izenačenost in konkurenco z moškimi na vseh družbenih področjih. Na drugi strani antiglobalisti ne sprejemajo prepričanja, da globalizacija in modernizacija izboljšujeta položaj žensk v DVR oziroma položaj DVR na splošno.

V svoji nalogi se bom osredotočila na Mehiko kot eno izmed držav v razvoju in na položaj, ki ga ženske uživajo v njej. V mehiški družbi smo trenutno priče političnim, ekonomskim in družbenim spremembam. Vprašanje, ki si ga v tej situaciji lahko postavimo, je, če so te

spremembe pozitivne z vidika ženskega prebivalstva. Ali jim le te prinašajo večjo enakopravnost v primerjavi z moškimi oziroma večjo svobodo do sodelovanja v razvoju sodobne mehiške družbe?

Kot sem že na omenila, so poseben primer v preučevanju problematike spolov države v razvoju, zlasti Mehika, v kateri se je zgodilo mnogo pozitivnih premikov, tako v njenem političnem sistemu, svobodi izražanja, zmanjšanju avtoritarizmov kot tudi priznavanju človekovih pravic. Danes se v Mehiki govori o varstvu manjšin, svobodi vesti, priznavanju družine kot temeljnega kamna družbe in ženske kot nosilnega stebra družine. Kljub trditvam mehiških oblasti, da so ženske, odkar so pridobile volilno pravico leta 1953, bistvo in vzrok razno raznih družbenih gibanj, ki s seboj prinašajo mnogovrstne spremembe, se moramo vprašati in analizirati, če je v resnici temu tako, če je ženskam resnično podeljena tako velika in pomembna vloga.

Vsako leto se osmega marca po vsem svetu slavi ženske. Katere ženske? Podeželske kmečke ženske ali meščanke? Intelektualke ali domorodke? Kruta resnica je, da v Mehiki, tako kot v ostalih državah v razvoju, obstaja neenakost med ženskami samimi. Retorični govori mehiških oblasti so nemalokrat reducirani na vplivne elite moških in žensk. Resnični problem pa obstaja in živi v delu družbe, ki ga mnogi zanemarjajo in spregledajo, ta del družbe predstavljajo revne in domorodne ženske.

V Mehiki je na milijone domorodk (Garcia 1999: 17), ki jih obravnavajo skoraj kot bi bile živali, prodajo jih za vrečo fižola in tri sekire, po tradiciji so se obvezane poročiti s svojim posiljevalcem oziroma ostati doma brez možnosti izobrazbe. Prav tako obstaja problem žensk, ki migrirajo, največkrat v Združene države Amerike, da bi lahko preživljale svoje otroke. Te ženske so nemalokrat žrtve posiljevanj, zlorab ter spolnih nadlegovanj.

Kot primer lahko navedemo tudi družinsko nasilje, v mnogih družinah še vedno velja več moška beseda kot ženska. Kako torej lahko prijavimo tovrstne zlorabe lokalnim avtoritetam, če moški vedno stojijo pred ženskami?

Cilj mojega raziskovanja je pokazati kompleksnost sodobnega sveta, kjer je kljub mnogim manifestacijam in trditvam o globalni družbi težko dokazati, da so koristi razporejene sorazmerno med vse posameznike. Zaskrbljujoče je dejstvo, da v družbah, ki same sebe

imenujejo v razvoju, obstajajo problemi, ki se vlečejo že stoletja in ki še vedno čakajo na dnevnem redu, da bi jim posvetili primerno obravnavo. Sklicujem se na problem identifikacije žensk kot bistvenih entitet v družbeni strukturi. Mehika predstavlja odličen primer za raziskavo, kajti s kompleksnostjo njene družbe, z obilico različnih tradicij, kultur in navsezadnje ljudi, vsak segment družbe drugače vidi in obravnava plati istega problema in prav iz tega razloga je težko posplošiti priznavanje in vrednotenje žensk z vseh strani enako.

Pri pisanju naloge bom skušala ovrednotiti spodnjo hipotezo:

- *Kljub ekonomskemu, političnemu in družbenemu napredku Mehike kot države v razvoju ostaja participacija žensk neenakomerna, spremljajo jo marginalizacija tako v urbanih kot ruralnih predelih ter zastoji v izvršitvi političnih ciljev in obljub.*

Za preverjanje zastavljene hipoteze bom najprej ovrednotila socialne kazalce, ki merijo neenakost spolov. Ti so indeks človekovega razvoja, po spolu prirejen indeks človekovega razvoja in merilo razporejenosti moči po spolu. Nato se bom usmerila na teoretična izhodišča konstrukcije spolnih vlog v družbah ter na opredelitev položaja žensk v DVR. Posvetila se bom tudi zgodovinskemu ozadju, ki mi bo dalo podlago za preučevanje položaja žensk v izobraževalnem sistemu, delovnem okolju ter politiki. Z analizo teh treh področij bom skušala opredeliti položaj, ki ga v mehiški družbi uživajo ženske danes.

1.1 Struktura diplomske naloge in uporabljena metodologija

V uvodnem delu svoje diplomske naloge se bom posvetila analizi treh socialnih indeksov, indeksu človekovega razvoja (HDI – Human Development Index) ter za žensko problematiko pomembnejšima po spolu prirejenemu indeksu človekovega razvoja (GDI – Gender – related Development Index) in merilu razporejenosti moči po spolu (GEM – Gender Empowerment Measure). Posvetila se bom tudi teoretičnemu ozadju ustvarjanja hierarhije med spoloma in pregledu položaja žensk v DVR na splošno.

V drugem poglavju bom analizirala položaj žensk v devetnajstem in dvajsetem stoletju, vse od osamosvojitve izpod španske krone, skozi nemirno obdobje Mehiške revolucije in državljanske vojne po njej pa vse do pomembne prelomnice leta 1953, ko so ženske končno dosegle prvo zmago na poti do enakopravnosti - aktivno volilno pravico. Analiza

zgodovinskega ozadja mi bo dala podlago in okvir za usmeritev v raziskovanje položaja žensk v mehiški družbi danes.

Rezultate socialnih indeksov bom v zaključnem delu povezala z ugotovitvami stanja ženske problematike, v po mojem mnenju treh najpomembnejših področjih družbenega življenja, kot take pa štejem izobraževalni sistem, gospodarstvo oziroma delovno sfero udejstvovanja žensk in politiko. Vsakemu področju sem posvetila eno poglavje v osrednjem delu svoje diplomske naloge.

V zadnjem, zaključnem delu bom povezala glavne ugotovitve predhodnih poglavij in ovrednotila zastavljeno hipotezo. Dodala bom še kritični pogled na korake, ki bi morali biti storjeni na poti do popolne emancipacije žensk ter do dejanske izenačitve položaja z moškimi.

Za preverjanje hipoteze bom pretežno uporabljala opisno metodo z analizo sekundarnih virov. Oprla se bom tudi na statistične podatke INEGI, Mehškega Nacionalnega inštituta za statistiko, geografijo in informatiko.

1.2 Socialni indeksi

1.2.1. Indeks človekovega razvoja HDI (Human Development Index)

Indeks človekovega razvoja je socialni indeks, ki je sestavljen kot primerjalno merilo za države, z namenom ocenjevanja in primerjanja revščine, blaginje in razvoja po širših merilih kot le na podlagi BDP¹. Indeks sta razvila indijski nobelovec Amartya Sen in pakistanski ekonomist Mahbub ul Haq s pomočjo Gustava Ranisa ter lorda Meghnada Desaija. Vse od svoje uvedbe leta 1990 je indeks človekovega razvoja del vsakoletnega Poročila o človekovem razvoju Razvojnega programa Združenih narodov² (Wikipedija 2007).

Sestavljajo ga tri komponente:

- pričakovana dolžina življenja ob rojstvu
- stopnja izobrazbe (stopnja pismenosti odraslih + skupni vpisni količnik v vse tri ravni izobraževanja)

¹ BDP - Bruto domači proizvod - *Gross Domestic Product*

² UNDP. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index

- BDP na prebivalca.

Vrednost HDI-ja neke države pove, na kateri točki človekovega razvoja se ta država nahaja in koliko je oddaljena od popolne razvitosti (United Nations Development Programme - UNDP 2007/a).

Mehika se v tem okviru nahaja na 52. mestu na svetovni lestvici držav, vrednost HDI znaša 0,829 (HDR 2007/2008³). S tem spada v skupino držav z visokim indeksom človekovega razvoja, ki jo sestavlja 70 držav. HDI je vse od leta 1992, ko je znašal 0,775, konstantno naraščal. Leta 1995 je dosegel vrednost 0,780, leta 1997 pa že 0,791, kar nam kaže na izboljšave v državi v smislu razvoja in blaginje (United Nations Development Programme - UNDP 2007/b).

Za mojo raziskavo so pomembnejši po spolu opredeljeni kazalci razvoja, kot sta po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI) ter merilo razporejenosti moči po spolu (GEM), kajti slednja nudita razločnejši vpogled v spolno problematiko.

1.2.2. Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI)

Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI – Gender – Related Development Index) je socialni indeks, ki je sestavljen iz istih kazalcev kot indeks človekovega razvoja, s to razliko, da so prirejeni po spolu. GDI meri družbene in ekonomske neenakosti med moškimi in ženskami, tvorijo ga naslednje tri komponente:

- pričakovana življenjska doba ob rojstvu
- stopnja pismenosti odraslih
- denarni prihodki (dohodki).

Metodologija izračuna nam kaže neenakost glede na spol, in sicer: večje ko so razlike po spolu glede na prej opisane kazalce, nižja je vrednost GDI-ja (United Nations Development Programme - UNDP 2007/c).

³ HUMAN DEVELOPMENT REPORT MEXICO. Dostopno na http://hdrstats.undp.org/countries/country_fact_sheets/cty_fs_MEX.html

Največje razlike se med državami pojavljajo v odstotku dohodka, ki ga zaslužijo ženske. Slednji je precej nižji od moškega, ker so ženske manj zastopane na trgu delovne sile ter v povprečju zaslužijo manj kot moški. Dohodek pa seveda ni edini dejavnik pri izračunavanju GDI, kajti mnoge, tudi revnejše države so z izboljšanjem življenjskih pogojev (zdravstvo, sociala, izobraževalni sistem, itd.), dosegle višjo vrednost omenjenega indeksa.

Po spolu prirejen indeks človekovega razvoja (GDI) za Mehiko znaša danes 0,82 (2008), leta 2001 pa je bil 0,790, kar nam kaže na izboljšanje položaja žensk v državi. Tudi rang se je dvignil za eno mesto, kajti z 52. mesta leta 2001 na lestvici držav v svetu je Mehika danes na 51. mestu. Prav tako se je povišala pričakovana življenjska doba, ženske danes dočakajo povprečno starost 78 let (76,1 leta 2001), moški pa 73,1 let (70,1 leta 2001). Ostajajo pa še vedno precejšnje razlike v dohodku, ženske namreč zaslužijo v povprečju 39 odstotkov moške plače (leta 2004 so ženske zaslužile v povprečju 6.039 USD, moški pa 15.680 USD). Položaj se počasi izboljšuje, kajti leta 2001 so le-te zaslužile v povprečju 37,5 odstotka moške plače. Še vedno pa ostaja Mehika težko primerljiva z razvitimi zahodnimi državami, kjer se vrednost GDI giblje okoli 0,95 in kjer ženske zaslužijo v povprečju okoli 70 odstotkov moške plače (United Nations Development Programme - UNDP 2007/d).

1.2.3. Merilo razporejenosti moči po spolu (GEM)

Merilo razporejenosti moči po spolu, t.i. GEM (Gender Empowerment Measure) kaže povezanost osnovnih človeških virov (zdravja, dohodka in izobrazbe) s stopnjo aktivne udeležbe žensk v politični in ekonomski sferi ter možnosti odločanja. Višja ko je vrednost kazalca, večja je udeležba žensk v javnem življenju (United Nations Development Programme - UNDP 2006/a).

Tudi kar se tiče merila razporejenosti moči po spolu je Mehika v zadnjih petih letih precej napredovala. Z 42. mesta se je namreč povzpela na 35. mesto na svetovni lestvici držav, kazalec GEM se je z 0,516 leta 2003 povišal na 0,597 leta 2006. V parlamentu je sedežev, ki jih zasedajo ženske, kar 25 odstotkov (leta 2003 le 15,9 odstotka). Isti je tudi odstotek višjih uradnic in vodij; strokovnjakinj ter tehničnih delavk pa je kar 42 odstotkov (40 odstotkov leta 2003). Po teh podatkih je Mehika primerljiva tudi z razvitejšimi zahodnimi državami. Razmerje ocenjenega zaslužka ženske - moški je za leto 2006 0,39; leta 2003 pa je bilo 0,38,

tako da vidimo rahlo izboljšanje, še vedno pa ne dosega držav na samem vrhu lestvice, pri katerih je to razmerje okoli 0,7 (United Nations Development Programme - UNDP 2006/b).

1.2.4. Sklep

Socialni kazalci kažejo na vsestranski napredek Mehike, tako v razvoju in blagostanju (kar nam nakazuje višanje vrednosti HDI-ja) kot v razmerju med spoloma, kajti večanje vrednosti in ranga GDI-ja in GEM-a kaže na manjšanje razlik in večjo enakopravnost med moškimi in ženskami, kar vsekakor lahko pozdravimo. Ker je Mehika država v razvoju, je razumljivo dejstvo, da jo v vseh treh indeksih države razvitega sveta prehitevajo. Kljub temu pa napredek Mehike ni zanemarljiv, ravno nasprotno, z njim smo priče konstantni rasti in razvoju države ter nadaljevanju ženskih prizadevanj in zmag na poti do večje enakopravnosti in izenačenosti položaja in pravic z moškimi. Na osnovi obravnave socialnih indeksov in njihovih vrednosti se moja hipoteza o neenakem položaju žensk v Mehiki zdi morda netočna. V nadaljevanju, ko se bom osredotočila na izobraževalni sistem, gospodarstvo in politično življenje, bom skušala ugotovitve in rezultate, pridobljene iz socialnih indeksov, povezati z realnostjo žensk v omenjenih treh sferah družbenega življenja in tako v končni fazi hipotezo potrditi oziroma zavrniti.

1.3. Teoretična izhodišča

Z analizo konstrukcije spolnih vlog v družbah in opredelitvijo splošnega položaja žensk v DVR podajam primerjalni okvir za obravnavo položaja žensk v Mehiki v osrednjem delu svojega diplomskega dela.

1.3.1 Konstrukcija spolnih vlog v družbah

V sodobnih družbah po celotnem svetu imajo ženske manj možnosti za osebni razvoj kot moški. Tudi slovenska družba v tem ni izjema, zato ni težko razumeti še toliko večje zapostavljenosti žensk v državah v razvoju (Jogan 1990: 1).

V preteklosti in v veliki meri tudi v sedanjosti se spoloma polarno pripisuje lastnosti. Ženske lastnosti v družbi nimajo iste veljave kot moške, kajti le te so sicer pomembna, vendar še

vedno drugorazredna bitja. Spolna različnost se tako spreminja v hierarhijo med spoloma (Jogan 1990: 47).

Drugorazredni položaj žensk se pojavlja v vseh kulturah, to je univerzalno dejstvo (Ortner v Jogan 1990: 14). Tako torej v vseh kulturah na različnih stopnjah razvoja prevladuje moškosrediščna kultura, v kateri je določeno mesto žensk kot obrobno oziroma manjvredno. Biološke razlike se dopolnjujejo z družbenimi in kulturnimi normami obnašanja, ki je različno po spolu. Ženskemu spolu je tako pripisana večja bližina naravi zaradi rojevanja in tako tudi večja odgovornost pri ohranjanju človeške rase. Biološka funkcija ženske v dajanju življenja je podaljšana v socializacijsko sfero oblikovanja človeka - v tej sferi ženske ohranjajo vloge, ki so jim bile vsiljene (Jogan 1990: 14).

Iz bioloških razlik med moškimi in ženskami se ustvari socialna različnost oziroma neenakost. Teorija se opira na družino, ki brez različnosti med spoloma ne more opravljati svoje temeljne funkcije rojevanja otrok. Ta različnost med moškimi in ženskami se nadaljnje utemeljuje z neenakimi vlogami in možnostmi, ki se morajo zaradi »naravne« različnosti ohranjati (Parsons v Jogan 1990: 65)

V resnici ženska ni nič bližje (ali dlje) od narave kot moški (Ortner v Jogan 1990: 15), družbena struktura in ne narava je tista, ki konstruira socialno neenakost med spoloma. Bramberger (v Jogan 1990: 15) pravi, da mit kot del kulturnega koda poudarja razlike med moškimi in ženskami in s tem uteleša vrednote, ki moškim omogočajo večjo oblast v družbenem in političnem življenju. Ti miti so le umišljena podlaga za utrjevanje moškosrediščne urejenosti družbe, ki se je ne da spremeniti.

V zgodnjem kapitalizmu se je dokončno izoblikovala delitev na moško in žensko sfero kot delitev na področje dela in doma. Ideal ženske je nedolžno, pasivno in odvisno bitje, ki ohranja vrednote obstoječe družbe – patriarhalno zakonsko zvezo in družino. Ženske so imele v družini točno določeno mesto, ki je temeljilo na sledečih vrlinah: molčečnost, potrpljenje, samozatajevanje, samosovraženje, odvisnost, podložnost, ... Z vsem tem se je funkcija žensk omejila na funkcijo gospodinje. Ta podoba iz konca 18. stoletja se širi marsikje še v današnje dni (Jogan 1990: 20).

K utrjevanju neenakega položaja med spoloma je prispeval tudi razvoj znanosti, zlasti v družboslovju, kjer mnogi avtorji žensko predstavljajo kot zgolj družinsko bitje. Ravno ta predpostavka o ženski kot družinskem bitju je vodila v poudarjanje bioloških razlik med

spoloma in spolnima vlogama. Ženske naj bi bile po svoji naravi bolj ponižne, altruistične, čustvene in potrpežljive in zato je njihova narava ne samo različna moški, ampak celo nasprotna le-tej (Jogan 1990: 21).

Veliko je primerov sklicevanja na preteklost kot na zlato dobo, v kateri so ženske lepo skrbele za družino in tako je bilo vse v najlepšem redu, naravno ravnotežje je bilo ohranjeno in ženske so bile ženske. Da bi spremenili zgodovinsko zasidrano žensko in moško identiteto so potrebni vsestranski napor (Phillips 1996: 54).

Boj za žensko emancipacijo se prične s francosko buržoazno revolucijo, kjer so ženske ustanovile svoje klube ter zahtevale izenačitev z moškimi v političnih pravicah. Od tega leta naprej so si ženske v celotnem evropskem in tudi svetovnem prostoru prizadevale za pridobitev pravic, s katerimi bi začele vstopati v sfero javnega življenja (Jogan 1990: 23). V večini evropskih držav so ženske pridobile volilno pravico po prvi svetovni vojni, v Sloveniji leta 1945, v Mehiki pa leta 1953.

Ženska prizadevanja za enake pravice z moškimi so nujen, vendar ne zadosten pogoj za odpravljanje njihovega podrejenega družbenega položaja. Vprašanje o dejanskih enakih možnostih za življenje in delo v primerjavi z zgolj enakimi pravicami se postavlja vedno bolj v ospredje. Svetovno gledano se pod okriljem OZN postavlja poudarek na regulacijo vsakdanjega življenja z dejanskim zagotavljanjem enakih možnosti za vse pripadnike družbe. Kot glavne ovire za razvoj enakih možnosti L. Hakman (Hakman v Jogan 1990: 31) navaja: nezadostne možnosti žensk, da bi uresničevale svoje pravice; ignoriranje pravic žensk pri tistih, ki bi jih morali uresničevati; in odpor družbe kot celote do spremembe položaja žensk, kar izvira iz kulture, vzgoje in razredno vezanih vrednot, prepričan in zadržan.

Zato bi morala biti dejavnost za prihodnje spreminjanje položaja žensk usmerjena predvsem v informacijsko sfero (Hakman v Jogan 1990: 31). Ljudem je potrebno namreč približati informacije, s katerimi bi postale pravice žensk bolj domače in tako bolj sprejemljive. Informiranje pa ne sme biti usmerjeno samo na ženski del prebivalstva, kajti s tem bi bilo neučinkovito. Pomembno je, da se v informiranje skozi različne raziskave usmeri tudi znanost in tako razkrije obstoječe ovire pri uresničevanju načela enakih možnosti za življenje in delo obeh spolov.

1.3.2 Vloga žensk v državah v razvoju

Ker Mehika spada med DVR bom najprej orisala položaj žensk v DVR na splošno. Tako bom ustvarila okvir za preučevanje žensk na primeru Mehike, čemur se bom posvetila v sledečih poglavjih.

Kljub nenehnim problemom, s katerimi se soočajo DVR, so le-ti dosegli izjemne napredke pri izboljšanju blagostanja svojih državljanov. UNDP v svojih letnih poročilih o Človekovem razvoju (HDR) ugotavlja, da so DVR v treh desetletjih dosegli tisto, kar so industrializirane države v več kot stoletju. Ljudje živijo dlje, stopnja smrtnosti novorojenčkov in stopnja nepismenosti sta se bistveno zmanjšali, prav tako so vidni napredki v zagotavljanju osnovnih človekovih potreb.

Zaskrbljujoče pa je dejstvo, da pridobitve napredka niso enako porazdeljene med oba spola. Moški so namreč v prednosti v večini primerov. Dokaz za to je delež žensk v revnem prebivalstvu DVR. Glede na UNDP (2004) je 70 odstotkov od približno 1,3 milijarde ljudi, ki živijo v revščini, žensk, večina teh iz DVR.

Zapreke ženskam na poti do enakopravnosti so v veliki meri pripisane kulturološkim normam in tradiciji, splošni drži teh družb do žensk, predsodkom, religiji, revščini in ignoranci. Tovrstna indoktrinacija spodbuja fobije, nezaupanje ter navsezadnje tudi pomanjkanje zanimanja žensk in deklet, ki menijo, da so nekateri vidiki družbenega življenja in udejstvovanja pod njihovimi možnostmi oziroma sposobnostmi. Ti nazorji v veliki meri prispevajo k večanju revščine med ženskami v DVR ter večanju revščine v DVR na splošno (Phillips 1996: 40).

Ženske in dekleta v DVR imajo v primerjavi z moškimi manj dostopa do tehnologije, izobrazbe, strokovne vzgoje, zemlje, kreditov in osnovnih potrebščin. Obveznosti oziroma dolžnosti žensk v DVR lahko razdelimo v tri kategorije, in sicer: reproduktivne in vzgojne, družina in dom ter produktivne in/ali ustvarjanje dodatnega dohodka. Študije so pokazale, da v DVR ženske v povprečju delajo od 12 do 18 ur na dan, medtem ko moški le od 8 do 12. Ženske se v večini ukvarjajo z osnovnim kmetijstvom, namenjenim preživetju, s pridelovanjem hrane, tkanjem in šivanjem, z manjšimi trgovskimi dejavnostmi in obrtni, gospodinjskimi opravili, s skrbjo za starejše ljudi in živali in vzgojo otrok (Akubue 2001).

Vrzel med moško in žensko nepismenostjo se kljub dejstvu, da je le ta bolj prisotna pri ženskah, v DVR vedno bolj oža. Stopnja nepismenosti je pri ženskah okoli 39 odstotkov v primerjavi z moško 21-odstotno. Ženske in dekleta v DVR so tradicionalno deležne nižje stopnje izobrazbe in usposabljanja kot moški, kar pa ni presenetljivo, kajti pri pomanjkanju ustrezne zakonodaje o obveznem šolanju za vse otroke je pri družinah, ki vrednotijo sinove nad hčerami, manjša verjetnost, da bi v šole poslali dekleta (Akubue 2001).

Investiranje v izobraževanje v DVR še vedno ostaja večje pri fantih kot pri dekletih kljub dejstvu, da so številne študije pokazale, da vzgoja in izobrazba deklet prinaša s seboj daljnosežne družbene in ekonomske koristi tako za ženske in dekleta sama kot tudi za njihove družine in družbo na splošno. Dr. J. E. Aggrey, ugleden vzgojitelj iz Gane, je izrazil opažanje, da izobraževanje moškega pomeni izobraževanje posameznika, medtem ko izobraževanje ženske pomeni izobraževanje celotne družine (Aggrey v Akubue 2001).

Med kratkoročne koristi izobraževanja žensk spadajo manjše družine, boljše načrtovanje rojstev, bolj zdravi otroci, manj ekonomske odvisnosti in manj ranljivosti v odnosu do nasilnih mož. Te začetne pridobitve izobraževanja žensk se postopoma prevajajo v dolgoročne koristi, kot so daljša pričakovana življenjska doba, zmanjšana stopnja smrtnosti ter izboljšanje družbenega in ekonomskega razvoja (Akubue 2001).

Starši v DVR se vedno bolj zavedajo pomena izobrazbe za njihove hčere. Kljub temu je še vedno prisotnih veliko ovir. Ne samo, da je med nepismenim prebivalstvom več žensk kot moških, ampak tudi dve tretjini otrok, ki ne obiskujejo šol, je deklet. Čeprav si odrasle ženske zelo prizadevajo za vključitev v izobraževalne programe, jim njihove mnoge obveznosti povezane z družino in delom to preprečujejo (Akubue 2001).

Revščina mnogih družin v DVR je eden izmed faktorjev, ki deluje proti izobraževanju deklet in žensk. Zaradi stroge in trde tradicionalne vzgoje v revnih gospodinjstvih je velika verjetnost, da bodo ravno dekleta tista, ki bodo ostala doma in pomagala svojim materam pri gospodinjstvih opravilih in prizadevanjih za dodatni zaslužek. Takšna usmeritev mladih deklet dejansko zagotavlja novo generacijo žensk, ki bodo odrasle s slabšimi obeti za izboljšanje življenjskega standarda in družbenega položaja (Kwong 2005: 20).

Skrb za varnost deklet je še eden izmed pomembnih dejavnikov pri odločitvi za šolanje le teh. Ranljivost deklet, strah pred posilstvi in velik tabu nosečnosti izven zakonske zveze, predstavljajo dodatne razloge za zaščito deklet pred nevarnostmi v življenju izven domov. V nekaterih družbah starši vidijo izobraževanje deklet kot nepotreben strošek, kajti le-te bodo izstopile iz družine s poroko in tako bo plačilo let izobraževanja ušlo iz rok rodne družine (Kwong 2005: 23).

Kljub temu imajo ženske neizogibno vlogo pri pridelovanju hrane v DVR. V Afriki npr. ženske pridelajo 80 odstotkov hrane, ki jo porabijo njihove družine, 70-80 odstotkov v Indijski podcelini ter okoli 50 odstotkov v Latinski Ameriki in Karibih (Kwong 2005: 10).

V patriarhalnih kulturah v Bangladešu, Indiji, Pakistanu, večini podsaharske Afrike in Latinske Amerike imajo ženske dostop do zemlje le preko svojih mož in sinov. Takšen sistem ni tradicionalen v DVR, ampak je nastal kot posledica evropskega vidika primernih vlog spolov, ki je nadomestil predkolonialni sistem skupnega lastništva zemlje. Da bi vzpostavili nov sistem, so kolonialni upravniki beležili skupno zemljo pod moškimi imeni (Kwong 2005: 14).

Za večino podeželskih žensk je dostop do zemlje prvenstveno v vlogi uporabnika in ne kot lastnika. V redkih primerih so ženske lastnice zemlje in še takrat zelo majhnega deleža v primerjavi z moškimi. Pomanjkanje lastništva nad zemljo je razlog, zaradi katerega banke ženskam ne dajejo posojil denarja in tako je njihova osamosvojitev in emancipacija toliko bolj otežena. Brez denarja ženske ne morejo vzpostaviti novega posla oziroma razširiti obstoječega. Tako kot moški tudi ženske potrebujejo denar za pridobitev primerne tehnologije, orodij in vsega materiala, da bi izboljšale produktivnost, dobičke in raven življenja nasploh. Zato ni presenetljivo dejstvo, da onemogočanje dostopa žensk do pridelovalnih virov, izobrazbe in usposabljanja veča neenakosti in razlike med spoloma (Kwong 2005: 32).

Tehnološki razvoj modernega industrijskega sektorja je nedvomno odprl mnogo zaposlitvenih priložnosti za ženske v DVR. Vprašljiva je le kakovost novonastalih delovnih mest. Slednja so v večini slabo plačana, ne zahtevajo visokih usposobljenosti ter so hitro nadomestljiva. Ker

ženske nimajo potrebnih veščin in spretnosti, se ukvarjajo s tehnično nezahtevnimi delovnimi procesi. Na ta način je tehnološki napredek med spoloma neenakomerno porazdeljen (Akubue 2001).

Veliki industrijski obrati v DVR, ki so v lasti multinacionalnih korporacij industrializiranega sveta, zaposlujejo večinoma žensko delovno silo. Naj so to maquiladoras v Mehiki ali izvozno predelovalne cone (EPZ- export processing zones) drugje v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji, vsem je skupno proizvodnjanje izdelkov, namenjenim izvozu v Evropo in Severno Ameriko (Villegas in drugi 1997).

Ženske imajo številne lastnosti, zaradi katerih jih raje kot moške zaposlujejo v maquiladorah in podobnih EPZ. So zelo spretnne, hitre, učljive, pokorne, potrpežljive in ubogljive. Ravno te odlične lastnosti so botrovale ženski ranljivosti v maquiladorah oziroma drugih izvozno predelovalnih conah. Ker proizvodnja deluje po načelu prihranka dela in kapitalsko intenzivni tehnologiji, se odstotek zaposlenih žensk stalno zmanjšuje ter posledično upada potreba po ženski delovni sili. V tovrstni industriji je tudi veliko primerov spolnih nadlegovanj in zlorab ter nečloveških in nezdravih delovnih razmer (Villegas in drugi 1997).

Vse naštetu nam kaže, da je tehnološki in razvojni napredek v DVR botroval k večanju vrzeli med spoloma, namesto, da bi le to ožal. Splošna slika tehnološkega in družbenoekonomskega napredka ga kaže kot vodenege in nadzorovanega s strani moških, od žensk se pričakuje le, da mu pokorno sledijo brez vprašanj.

Vztrajanje pri izključitvi žensk iz procesov odločanja glede njihovega razvoja je nespametno in kratkovidno. Ženske so vidno slabo zastopane v procesih odločanja in ustvarjanja tehničnega in družbenoekonomskega napredka. Kot razlog za to mnogi navajajo kulturne prakse in vrednote DVR, katerim se ne oporeka v dobro same države. Mnogi moški iz vladajočih vrst v DVR se sklicujejo na dejstvo, da je pomanjkanje žensk na visokih vladnih položajih v DVR bolj skrb industrializiranih držav kot samih žensk, ki živijo v DVR (Phillips 1996: 48).

Redke ženske, ki zasedajo položaje, na katerih imajo oblast in avtoriteto, kaj hitro iz prve roke izkusijo, kaj pomeni biti »sam na vrhu«. Da bi izboljšali položaj žensk v smislu večanja

samozavesti ter intelektualnih in odločevalskih možnosti za dobro celotne družbe, se širom sveta izvajajo konference ter regulacije vladnih politik.

Zaradi velikih prizadevanj žensk v zadnjih desetletjih je njihov položaj postal resna tema raziskovanja, razprave in delovanja na svetovnem ravni. Mnoge vlade sodelujejo z mednarodnimi agencijami, da bi skupaj vpeljali programe in politike za enakovredno obravnavanje spolov.

Vlade DVR so vpeljale številne pragmatične izobraževalne reforme, ki so pozitivno vplivale na stopnje pismenosti ter na vpis deklet v šole. Vpis deklet v osnovne šole v DVR se je z 38 odstotkov leta 1970 dvignil na 68 odstotkov leta 1992 (Akubue 2001).

Vlade DVR v prizadevanju za doseg enakopravnosti med spoloma sodelujejo s številnimi multilateralnimi agencijami. Kot primer lahko navedemo OZN, ki je s svojim globalnim delovanjem bil in ostaja aktiven agent sprememb pri vprašanjih enakosti spolov. Svetovne konference o ženskah v Mexico Cityju leta 1975, Kopenhavnu leta 1980, Nairobiju leta 1985 in v Pekingu leta 1995 so pozornost usmerjale na položaj žensk v svetu ter načrte za izboljšanje le-tega (Akubue 2001).

Leto 1975 je bilo imenovano za mednarodno leto žensk, desetletje med 1976 in 1985 pa za desetletje žensk, ki se je začelo z ustanovitvijo Prostovoljnega sklada za ženske (UNIFEM - UN Fund for Women). UNIFEM je svoje delovanje usmeril na tri področja, in sicer na okrepitev ekonomske moči žensk kot podjetnic in proizvajalk, pospeševanje in podpiranje vladanja, ki bi povečalo vključenost žensk v procese odločanja, ko se gre za njihova življenja, in spodbujanje ženskih človekovih pravic (Akubue 2001).

Na konferenci v Mehiki leta 1975 so sprejeli Svetovni plan delovanja (WPA – World Plan of Action). Plan je izpisek ciljev in prioriternih zadev za izboljšanje položaja žensk, med katerimi so najpomembnejše izobraževalne priložnosti za ženske, boljše zaposlitvene možnosti ter enakost v političnem in družbenem sodelovanju in boljša socialna oskrba (Akubue 2001). Ravno iz tega razloga sem se tudi sama usmerila na ta področja pri preučevanju položaja žensk v Mehiki.

Delo številnih mednarodnih organizacij in združenj je brez dvoma izrazito in zelo vplivno, vendar lahko brez dvoma trdimo, da je potrebnega še veliko skupnega truda, da bi izboljšali še vedno podrejen položaj žensk v DVR.

Da bi prepoznali in izločili dejavnike, ki delujejo proti uspešni vključitvi žensk v družbeno življenje zasebnih ter javnih organizacij, moramo temeljito preučiti politično in kulturno okolje izobraževalnega in zaposlitvenega sistema. Identificirati in odstraniti je potrebno vse ovire, ki ženskam preprečujejo uspešno vključitev v vse sfere družbenega udejstvovanja. Spremembe kulturološkega značaja, spremembe v odnosih moči in družbenih vrednotah ter stereotipih so neizogibne v teh poizkusih. Zato je širjenje informacij ključnega pomena v boju za izkoreninjenje neenakosti med spoloma in izboljšanje položaja žensk na splošno.

2. ZGODOVINSKI PREGLED POLOŽAJA ŽENSK V MEHIKI V 19. IN 20. STOLETJU

V sledečem poglavju se bom osredotočila na zgodovinsko analizo položaja mehiških žensk v 19. in 20. stoletju. Kljub dejstvu, da so bile v preteklosti ženske na vseh celinah obravnavane kot manjvredne moškim, štejem zgodovinsko analizo kot pomembno izhodišče za razumevanje položaja žensk danes. Omejila sem se na novejšo zgodovino 19. in 20. stoletja s poudarkom na letu 1953, ki predstavlja veliko prelomnico, kajti takrat je bila v Mehiki priznana aktivna volilna pravica ženskam in s tem formalna in pravna enakopravnost z moškimi.

V vseh socialnih in političnih gibanjih mehiške družbe so se ženske, bodisi poročene, samske, vdove ali sirote, bojevale v prvih vrstah, ko govorimo o revolucijah in bitkah. Vodilo teh žensk so bila večkrat čustva kot pa prepričanja. Ravno skozi te bitke so ženske pridobivale in utrjevale zavest o samih sebi in vlogi, ki jo imajo v družbi, ter vlogi, ki si jo v tej družbi želijo izboriti. Ob koncu vsakršne bitke in revolucije, na primer vojne za neodvisnost kot upora proti ameriškem ali francoskem okupatorju, so se vrnile v svoj nespremenjeni vsakdanjik, ponovno so delale ista dela pod istimi pogoji, vendar pa okoliščine v državi niso bile več enake. Spremembe, ki so vplivale na celotno družbo, so vplivale tudi na ženske (Parcero 1992: 93).

2.1. Položaj žensk med letoma 1810 in 1870

Devetnajsto stoletje sem izbrala kot začetek svoje analize, ker predstavlja prelomnico v zgodovini Mehike. V devetnajstem stoletju je mehiška družba doživela številne politične in ekonomske reforme, ki so bile posledica Hidalbovega⁴ boja za neodvisnost. Hitre in radikalne spremembe so poleg ugodnosti, ki so jih dodelile vladajočim elitam, usodno vplivale na *mexico profundo*, tako se imenuje namreč del družbe, ki je bil najmanj zaščiten. Vanj so spadali reveži, domorodno prebivalstvo, nezaposleni ter ženske. Posledice reform so bile usodne za velik del mehiške družbe, posebej za ženske in otroke v ruralnih območjih države. Slednji so na lastni koži izkusili vse grozote vojne in bolečine, ki so jih s sabo prinašale spremembe (Parcero 1992: 11).

V obdobju gospodarske obnove, v času, ko so tuji vlagatelji v Mehiki videli priložnost za ogromne zasluge, so bile ženske takoj vsrkane v nove kapitalistične oblike proizvodnje. To je povzročilo novo obliko suženjstva, ki je za osnovo imelo bedo, revščino, nevednost ter omejenost, slonelo pa je na ženskah, ki so bile že po naravi podrejene moškim, bile so brez pravic, izobrazbe in kakršnekoli zaščite (Parcero 1992: 12).

Kot glavni veji industrije sta tudi po vojni za neodvisnost ostali tekstilna in tobačna industrija. In ravno industrija je predstavljala rešilno bilko, ki je ženske iztrgala iz rok prostitucije in služabništva. Vendar se takrat še niso zavedale, na kakšen način je nanje delovala nova industrija. Ženske so bile obravnavane zgolj kot stroji, ki ne zaslužijo spoštovanja in ki vztrajajo na delovnem mestu samo zato, da bi omilile svojo revščino, bedo in nezaščitenost. Zato so se pokorno prilagodile slabim delovnim razmeram, štirinajsturnim delovnikom in plačam, mnogo nižjim od moških.

Ženske so bile vse prej kot marginalni člani v gospodarstvu. Seveda niso zasedale vodstvenih položajev, vendar pa so predstavljale temeljni kamen, na katerem je rasel nov gospodarski sistem. Vsa industrija je bila skoncentrirana v Mexico Cityju. Ob popisu prebivalstva iz leta 1811 so ženske predstavljale tretjino delovne sile, to je približno 20.500 žensk v celotnem mestu oziroma četrtna ženskega prebivalstva (Arrom 1988: 196–197). Ženske, ki so

⁴ Miguel Hidalgo (1753–1811), duhovnik in revolucionarni voditelj v vojni za neodvisnost izpod španske krone. Dostopno na http://www.mexconnect.com/mex_/history/jtuck/jthidalgo.html.

predstavljale delovno silo, so bile iz nižjih razredov, kajti “ne delati” je v Mehiki predstavljalo statusni simbol za ženske.

Če se preusmerimo na ženske v ruralnih področjih, bi zanje lahko trdili, da so v času pomembnih sprememb v državi ostale ujete v tipičnem stereotipu ženske, ki je revna, podhranjena, trpeča in nevedna oziroma nešolana. Ta ženska je živela v neke vrste pol-fevdalni proizvodnji, kjer je bilo večina pridelka namenjenega notranji družinski porabi. Družine so z lovom in raznoraznimi obrtmi pridelale vse, kar so potrebovale za lastno preživetje (Arizpe 1989: 67).

V okviru produkcijske dejavnosti je imela ženska prevladujočo vlogo, posebej pri sejanju koruze, zaradi mističnega verovanja v povezavo med ženskami in rodovitnostjo zemlje (Arizpe 1989: 68).

Poleg obrtnih in poljedelskih del so ženske na kmetijah opravljale vsa dela, povezana s kuhanjem in pripravljanjem hrane. Vsak dan so se s svojimi otroci odpravljale v gozd nabirat les za ogenj v štedilniku, vodo so iz rek do svojih domov prenašale v glinenih vrčih ter po gozdih prehodile kilometre v iskanju rastlinja za kuho. Prav tako so peš prehodile dolge kilometre do trgovin, kjer so nabavile živež za več dni (Fowler-Kay 2003: 159–168).

Na ženske na podeželju v primerjavi s sovrstnicami v mestih, spremembe, ki so prišle z neodvisnostjo, niso imele večjega vpliva. Te ženske so bile in še vedno so “pozabljene”, mnoge še dandanes živijo na enak način kot pred stoletji. Kljub temu pa moram poudariti, da so bile ravno ženske s podeželja skupaj s svojimi možmi gonilna sila v boju za priznanje pravic ženskam v revolucionarnih gibanjih iz leta 1910. Vendar pa se je po končanem revolucionarnem vrvežu njihovo življenje vrnilo v staro rutino izpred desetletij oziroma stoletij. Še dandanes prav te najbolj trpijo zaradi družbene diskriminacije, zapostavljanja in neenakosti.

Kot zadnje se bom osredotočila na ženske t.i. mehiških elit. Višje družbene razrede so v Mehiki sestavljali belci mehiško-španskega izvora. Živel so v svojem svetu brez mešanja z ostalimi, v svoji popolnosti, nekateri so bili lastniki ogromnih veleposestev tako na podeželju kot v urbanih okoljih, drugi so se ukvarjali z raznoraznimi ekonomskimi in industrijskimi

dejavnostmi, tretji so predstavljali najvišjo cerkveno in vojaško hierarhijo, bili so lastniki rančev ter raznoraznih podjetij ipd. (Bernecker 1992: 68).

Ženskam iz višjih slojev družbe je bila beda revežev tuja, do njih so bile skoraj brez izjem mlačne oziroma brezbrizne, živele so lahkomišno, neresno, površinsko in objestno, ukvarjale so se z nepomembnimi stvarmi, kot je moda, oziroma z vsem, kar je prihajalo iz Evrope. Spet druge, vzgojene v idealih stare kolonialne krščanske tradicije, so svojo dobrodelnost izkazovale z donacijami cerkvi, pomagale so revnim in ubogim ter podpirale ustanavljanje šol, zatočišč in bolnišnic. Nekatere ženske so se ukvarjale z lepomisjem, živele so v utopiji, da njihovi moralni spisi pripomorejo k načrtovanju nove ureditve, zarisane s strani njihovih mož in očetov. Te ženske so bile brezbrizne do vseh političnih gibanj in dogajanj, ki so v tistem obdobju pestila mehiško državo (Bernecker 1992: 75).

2.2. Položaj žensk v času tehnološke revolucije v industriji 1870–1900

Po predsedovanju Benita Juareza in Miguela Lerda de Tejada je oblast prevzela vlada diktatorja Porfiria Diaza. Ta je novi red uveljavljala s silo in terorjem, kar je omogočalo rast industrij, poleg tega pa je močno podpirala in ščitila tuji kapital in investiranje tudi na račun mehiških delavcev, ki so bili v novem sistemu zelo izkoriščani (Parcero 1992: 93).

Razvoj industrije je v obdobju porfiriat⁵ doživel velike spremembe, spremenile so se tako oblike dela kot tudi samo življenje delavcev v tovarnah (Ramos 2004: 247). Kot v drugih predelih sveta, kjer je kapitalizem prevzel vajeti v svoje roke, se je tudi v Mehiki razvil sloj proletariata (Ramos 2004: 251).

Revolucionarna gibanja kmetov v zadnji tretjini devetnajstega stoletja in okoli 250 delavskih stavk nam jasno kažejo, kakšne razsežnosti je doseglo izkoriščanje delavcev. V tej družbeni borbi za izboljšanje položaja so imele tudi ženske pomembno vlogo.

Proti koncu 19. stoletja so se ženske začele boriti proti novi obliki tovarniškega suženjstva. Mnoge delavke so se organizirale v borbi za liberalne ideale, ki so bili oblikovani že desetletja poprej. Borile so se za izboljšanje življenjskih razmer, za izboljšanje delovnih pogojev ter

⁵ Porfirio Diaz (1830–1915), mehiški predsednik in diktator, vladal med leti 1876–1880 in 1884–1911. Porfiriat se imenuje obdobje njegovega vladanja. Dostopno na http://www.mexconnect.com/mex_/history/jtuck/jtporfdiaz.html.

izobrazbe, vse to pa je bilo v sklopu lastne emancipacije v okviru mehiške družbe. Borile so se tudi proti izkoriščevalskim podjetnikom, ki so jih pahnili v lakoto in mizerne plače, medtem ko so sami uživali v velikih dobičkih tovarn. Nenazadnje so se borile tudi za preprečevanje bolezni ter vseh ostalih krivic, ki so jim bile dnevno podvržene.

Kot primer omenjenih prizadevanj žensk lahko navedem solidarnost med izkoriščanimi ženskami v tobačni in tekstilni industriji, ki so se borile proti nečloveškemu načinu ravnanja na delovnih mestih ter prijavljale raznorazne zlorabe. Med trdom in prizadevanjem za izboljšanje situacije so se močno utrdile organizacijske sposobnosti žensk v združenja, kjer so se lažje in bolje borile za doseg svojih ciljev (Parcero 1992: 93).

Skupaj s prizadevanji za izboljšanje socialnega položaja, delovnih razmer in izobrazbe so se ženske prebudile tudi v zahtevanju svojih političnih pravic. Zaradi svoje organiziranosti, odpornosti, žilavosti, vztrajnosti ter ciljev, ki so si jih zastavile, so bile delavke tobačnih in tekstilnih tovarn začetnice ženskega delavskega gibanja v Mehiki, v korak z njimi pa so šle učiteljice, pisateljice in pesnice, ki so šole in pisala spremenile v orožje za doseg svojih ciljev (Parcero 1992: 97–98).

Vsem prizadevanjem navkljub ženske niso dosegle vseh ciljev, ki so si jih zastavile. Od leta 1895 so se tako življenjske kot delavske razmere drastično poslabšale, lastniki tovarn in veleposestev so si lastili življenja svojih delavcev, katerih delovniki so se razširili na šestnajst ur, protesti delavk v tobačnih in tekstilnih tovarn so se nadaljevali, stavke pa so se razširile na železnice, pekarnice in druga področja (Parcero 1992: 99).

Delavke devetnajstega stoletja so dobro vedele, kaj hočejo, to je izobrazba s ciljem izenačitve neenakosti v plačah, tehnično in strokovno usposabljanje, ki jim bo omogočilo boljša delovna mesta, delo, ki jim bo dalo hrano, varnost, zaščito, dom in obleko, ne pa revščino in bedo, v kateri so živele. Ženske so želele svobodo, enakost, ne pa izkoriščanja, želele so si preseči svoj položaj podrejenosti in odvisnosti, v katerem so bile prisiljene biti zaradi zakonov ter izkoriščanja lastnikov tovarn (Parcero 1992: 101–102).

2.3 Mehiške ženske - druga revolucija

Leta 1910 se je Porfirio Díaz, star že osemdeset let, odločil sklicati volitve, da bi bil ponovno izvoljen za predsednika. Trda politika, ki jo je vodil, je odpravila skoraj vso politično

opozicijo. Kljub temu se je Francisco I. Madero, intelektualec premožne mehiške družine, odločil kandidirati proti Díazju in kmalu dobil podporo ljudstva (COLMEX 2000: 925).

Uradni rezultati volitev so naznanili skoraj enoglasno zmago Díazja, Madero naj bi dobil le nekaj sto glasov. Prevara je bila tako očitna, da se je ljudstvo združilo in uprlo. 20. 11. 1910 je Madero sestavil dokument z imenom "Plan de San Luís Potosí", v katerem je pozval Mehičane v oboroženi boj proti vladi Porfiria Díazja. Ta dokument je začel mehiško revolucijo. Federalna vojska je bila poražena s strani revolucionarnih sil. Porfirio Díaz je kapituliral leta 1911, odrekel se je oblasti "v dobro naroda". Umrl je leta 1915 v izgnanstvu v Franciji (COLMEX 2000: 979–980).

Generali revolucije so imeli zelo različne cilje, zato je bilo težko sporazumeti, kako bi vzpostavili skupno vlado zmagovalcev revolucije. Rezultat tega je bil boj za oblast, ki je trajal celih dvajset let. To obdobje se šteje za del mehiške revolucije, lahko pa ga obravnavamo tudi kot nekakšno državljansko vojno. V tem času je bilo izvršenih mnogo atentatov na vplivne voditelje revolucije, umorjeni so bili tako Madero (1911) kot Carranza (1920), Zapata (1919) ter Villa (1923) (COLMEX 2000: 1050).

V nemirnem revolucionarnem obdobju so prav vse ženske odigrale pomembno vlogo. To so bile tako kmečke žene, ki so spremljale svoje može v boju za svoje pravice, kot ženske, ki so živele v urbanih področjih ter nenazadnje delavke v industriji in intelektualke. Vse so se borile za svoje pravice z manifestacijami režimu in stavkami v tovarnah.

Sredi tega družbenega nezadovoljstva so ženske prevzemale različne vloge, sodelovale so v pomembnih političnih, socialnih in družbenih procesih. V revolucijo so bile vključene ne le kot partnerice vojakov, ampak tudi kot vojakinje, ki so bile vpoklicane v oborožene sile in tam poleg svojih tradicionalnih nalog opravljale še vse vojaške obveznosti⁶.

Vojakinje, po večini kmečke ženske, so skrbele za vsa hišna opravila. V sovražnih in zelo neugodnih situacijah so prale perilo, pazile na otroke in prehranjevale celoten vojaški aparat. Poleg tega so oskrbovale ranjence, vohunile po vaseh ter prenašale orožje. Njihovo delo v

⁶ Pérez, Mónica, 2003. "Las mujeres de la Revolución Mexicana" México, dostopno na <http://www.cimacnoticias.com/noticias/03nov/s03111806.html>

času vojne pa se ne omejuje zgolj na zasebno področje, kajti mnoge so delovale kot telegrafistke, medicinske sestre, novinarke, urednice časopisov, administratorke in učiteljice⁷.

Udeležba žensk, ki so znale brati in pisati ter bile v določeni meri izobražene, je predstavljala pomemben mejnik za politično življenje države, ki je bila v tistem trenutku ujeta v krvavo državljansko vojno. Te ženske so iskale način, da bi jih priznali kot družbene subjekte ter da bi se uslišale njihove zahteve pri bojevanju proti režimu Porfiria Díaza.

Glasnice opozicijskega gibanja so bile novinarke, učiteljice in izobraženke. V številnih časopisih so naznanjale svojo zaskrbljenost z nemalo članki, manifesti, pismi in prošnjami, v katerih je bilo jasno izraženo, kakšno ravnanje in katere pravice si želijo doseči. Vse to kaže, kako velika je bila težnja žensk, da bi se spremenili socialni in kulturni vzorci, ki so do takrat vladali državi. Ženske so želele pokazati, da so drugačne, trudile so si dokazati enakovrednost z moškimi ter v politični sferi doseči večjo stopnjo demokratizacije (Jaiven 1995: 86).

Izobraženke so se borile za dosego koristi svojega spola na področju izobraževanja, dela ter domačega življenja, obenem so si prizadevale tudi za izboljšanje socialnega položaja žensk v najrevnejših slojih družbe. Njihovim težnjam pa so nasprotovali konzervativni moški, ki so menili, da bi edini cilj izobrazbe za ženske moral biti ta, da bi se vzgojile v dobre matere, gospodinje in soproge (Jaiven 1995:87). Paradoksalno so sprejemali, da so ženske nižjih družbenih slojev kot delavke v tovarnah, služabnice in obrtnice, kršile te norme in bile subjekti izkoriščanja. V tem primeru niso videli nikakršnega negativnega vpliva na tradicionalno vlogo ženske, ki naj bi bila doma, kuhala in pazila na otroke ter svoje soproge (Jaiven 1995: 88).

Konzervativci so torej zahtevali uklonitev oziroma podreditev ženske pred moškim, odredjali so, da morajo ženske ostajati doma, ne pa se udeleževati javnega življenja v imenu človeške raznolikosti, obenem pa so težili k temu, da bi se izobrazba za ženske zreducirala do najnižje možne mere, da bi s tem onemogočili popolno emancipacijo žensk, kajti menili so, da prav z emancipacijo izginjajo dobre matere in bodoče soproge.

Za mnoge ženske pa je bila ravno zavest o izkoriščanju bodisi doma bodisi na delovnem mestu tista, ki jih je gnala ne samo v sodelovanje v revolucionarnem gibanju, ampak tudi v

⁷ CNCA (2001): *Los rostros anónimos de la revolución mexicana; las mujeres que no dejaron huella*. Dostopno na <http://www.cnca.gob.mx/cnca/nuevo/2001/diarias/abr/190401/veterana.html>

vodenje določenih etap le-tega. V tem kontekstu je pomembno omeniti, da se je s tem odgovarjalo oziroma oporekalo tipični moški drži, kajti delež žensk, zaposlenih v proizvodnji, tovarnah in delavnicah je bil ne samo v dvajsetem stoletju ampak tudi poprej izredno velik. V vsakdanjem življenju so ženske spremenile svoj tradicionalni položaj požrtvovalnih, altruističnih in nesebičnih soproj, mater in gospodinj, da bi se lahko priključile opoziciji in tako bile članice sindikalnih skupin, posojilodajalcev ter revolucionarjev, te ženske so podpirale antiporfiristični ideal z vsemi sredstvi, ki so jih imele na razpolago (Jaiven 1995: 89).

V prvem desetletju dvajsetega stoletja je zelo viden trud, s katerim so si ženske preko političnih sprememb in z obnovo demokracije prizadevale spremeniti rigidnost in stalnost položaja, kateremu so bile podrejene. Zelo so si želele postati zaslužne in vredne političnih pravic.

Od leta 1910 dalje se je resnično začela politizacija okolja z ženskami, ki so na vsak način iskale priznanje svojih pravic. Ženske so se zelo aktivno zavzemale za dosego svojih ciljev, zato je tudi razumljivo dejstvo, da so se politični voditelji obračali nanje z obljubami po enakopravnosti pravic in privilegijev. Leta 1915 so ravno ti revolucionarni zmagovalci osnovali zakon o zakonski zvezi ter zakon o razvezi, kasneje leta 1917 pa zakon o družinskih odnosih, v katerem se prvič omenja enakopravnost pravic obeh spolov v zakonski zvezi. Istega leta, 5. februarja, razglasijo zaščitne ukrepe, ki se nanašajo na ženske na delovnem mestu z namenom obvarovati njihovo zdravje med nosečnostjo ter med opravljanjem del, ki zahtevajo znatnejše napore (Jaiven 1995: 92).

2.4 Zgodovina boja za pridobitev ženske volilne pravice

Ustavno besedilo iz leta 1917 v terminu "državljan" zajema tako moške kot ženske, pravice in dolžnosti iz naslova državljanstva se nanašajo na oba spola (Spota 1967: 261–262). Tu pa se nahaja veliko protislovje in sicer imenovanje državljana, ki se v dobesednem pomenu nanaša samo na moške in izključuje ženske iz vsakršne aktivne participacije tako v političnem kot tudi ekonomskem in kulturnem življenju države.

Ustava iz leta 1857 vsebuje identično besedilo kot tista iz leta 1917 kar se tiče državljanstva, termin je slovnično in ideološko veljaven tako za ženske kot za moške, kajti noben pogoj iz naslova državljanstva ni nezdržljiv oziroma protisloven s spolom. Uporaba samostalnika v

moškem spolu je le izpolnjevanje pravila, da v primerih, ko se samostalnik nanaša na osebe različnih spolov, se uporabi moško obliko poimenovanja (Spota 1967: 262).

Ne glede na pravno veljavnost ustave iz leta 1857 se v soglasnosti z idejami in miselnostjo takratnega obdobja ni zdelo nikomur nujno eksplicitno zanikati ženskam volilne pravice, da bi jih s tem izključili iz političnega sveta. Za mehiško družbo je bilo v tistem času glede na zakoreninjeno konzervativno tradicionalno zavest, kljub vsem napisanemu pravu, tako običajno gledati na ženske kot na podrejena bitja, da je bilo normalno in logično, da nimajo volilne pravice (Spota 1967: 262).

Zatorej nam ni težko razumeti zanikanja volilne pravice ženskam vse do tridesetih let devetnajstega stoletja. Volilna pravica, tako kot ostale pravne pravice, ki bi veljale v isti meri za oba spola, v Mehiki niso imele velikega pomena v devetnajstem stoletju, niti v prvi polovici dvajsetega stoletja. Vsak glas, ki se je boril za pravno enakost spolov, se je izgubil v hrupu tistih, ki so živeli pod vplivom tradicionalnih predsodkov.

Realnost pa je bila tudi, da noben ustavni tekst ni upošteval žensk kot družbenega akterja. To je leta 1931 poudaril ugleden profesor Miguel Lanz Duret, ki je trdil, da nobena izmed mehiških ustav do takrat ni hotela podeliti ženskam volilne pravice in to bolj zaradi tradicije kot pa zaradi kriterija intelektualne manjvrednosti žensk. Po njegovem so se časi spremenili, kajti vsi sociologi, pravniki in zakonodajalci sobivajo ter spoznavajo dan za dnem, da v volilnih zadevah ne obstajajo razlike med spoloma. V državah, kjer so ženskam podelili volilno pravico, ni prišlo do razočaranj. Zatorej je trdil, da že sama logika demokratičnega sistema temelji na univerzalni volilni pravici brez nepravičnih ter ponižujočih razlik, ki so se manifestirale v Mehiki, kar se tiče žensk (Lanz v Spoti 1967: 260).

V tridesetih letih dvajsetega stoletja lahko torej opazimo, da niso samo ženske, ampak tudi določen del moških intelektualcev, poudarjali, da je potrebno volilno pravico podeliti vsem. Namigovalo se je, da se mora ženske kot socialne soudeležence upoštevati pri oblikovanju družbenega in političnega življenja države.

Do teh sprememb je prišlo tudi zato, ker se je začela v Mehiki med ženskami razširjati izobrazba, poleg tega so z revolucijo pridobile civilno in državljansko emancipacijo, ki jih je absolutno izenačila z moškimi kar se tiče pravnih in civilnih pravic, zato bi jim bilo

neoporečno podeliti volilno pravico, kajti proti temu ni obstajalo nobeno racionalno opravičilo (Spota 1967: 261). Če zraven upoštevamo hipotezo, da bi potrditev ženske volilne pravice pozitivno vplivala na reforme moralnega in socialnega značaja, kar se nagiba k ohranitvi miru zaradi nagonkega in naravnega odpora žensk proti vojni, da bi tako zaščitile življenje svojih otrok, soprogov in staršev, lahko razumemo koristno sodelovanje, ki bi ga lahko doprinesle ženske v reševanju perečih socialnih in ekonomskih problemov v tridesetih letih dvajsetega stoletja (Spota 1967: 261).

2.5 Zmaga žensk po desetletjih prizadevanj

Čeprav so odobrili volilno pravico ženskam v nekaterih zveznih državah, le-ta še ni bila priznana na federalni ravni. Približek polnopravni volilni pravici se je zgodil leta 1947, ko se je priznala ženska volilna pravica na občinski ravni. Na pobudo takratnega predsednika Miguela Alemána Valdésa je kongres sprejel predlog, da se 115. členu ustave doda sledeči tekst: "Na lokalnih volitvah sodelujejo ženske pod enakimi pogoji kot moški, s pravico voliti in biti izvoljene" (Spota 1967: 275).

S sprejetjem ženske volilne pravice na občinski ravni se je mehiška družba zavedla, da je bilo v državah in družbah razvitega sveta mnogo lažje in hitrejše sprejetje participacije žensk v političnih zadevah. Zatorej se je država s svojim političnim vodstvom brez dvomov o intelektualnem in državljanskem razvoju žensk odločila prisluhniti zahtevam ženskih organizacij ter jim priznala volilno pravico na ravni občin. Pozitivne spremembe so ženskam odprle pot do javne uprave in tako dostop do odgovornejših delovnih mest ni bil več tako težek kot včasih. Še vedno pa je manjkalo priznanje pravic na nacionalnem nivoju in seveda priznanje aktivne in pasivne volilne pravice za ženske v vseh sferah političnega življenja na federalnem nivoju. Do tega je prišlo leta 1953.

V politični kampanji za predsedniške volitve je kandidat Adolfo Ruiz Cortines ženskam obljubljal, da bodo dobile vse potrebne spodbude in pomoč za aktivno participacijo v političnem življenju Mehike. Ko je zmagal na volitvah, je obljubo tudi držal. 2. decembra 1952 je preko vladnega sekretarja Ángela Carbajala poslal iniciativo za ustavno reformo z namenom podelitve enakih političnih pravic moškim in ženskam (Spota 1967: 276).

Iniciativa je bila izpolnjena ne samo zaradi Cortinesove obljube v volilni kampanji, ampak tudi zaradi zavedanja mehiške družbe, da so ženske postale organizacijsko že zelo močne. To so dokazale s svojimi emancipacijskimi gibanji v revoluciji in zatorej bi nepriznanje njihovih pravic lahko privedlo do precejšnjih nemirov.

Na ta način sta bila pisna vloga in predlog izvršne oblasti sprejeta s strani kongresa, ki je nov zakon vključil v mehiško ustavo v prenovljeni 34. člen. Slednjega so objavili v Uradnem listu 17. oktobra 1953. Nadomestil je prejšnje besedilo, ki v prenovljeni verziji pravi sledeče: "Državljanji Republike so moški in ženske, ki poleg tega, da so Mehičani, izpolnjujejo še sledeče pogoje..." S to reformo so pravice državljanov, naznanjene v členu 35, sledeče: voliti in biti voljen za vse službe pridobljene z javnimi volitvami, biti imenovan za razno razne funkcije, za vse to morajo imeti lastnosti, ki jih pripisuje zakon, vse te pravice pa se na zelo jasn način nanašajo tako na ženske kot na moške (Spota 1967: 291). Izvršitev navedenih argumentov se mora izvajati brez kakršnekoli diskriminacije med moškimi in ženskami.

Priznanje aktivne volilne pravice štejem kot prvi konkreten korak na poti k formalni in pravni enakopravnosti žensk. Z njo so ženske pridobile pravico in dolžnost do sodelovanja pri sprejemanju odločitev. Tako je bila tudi uradno zlomljena tradicija konzervativne družbe, ki je ženske omejevala ter jim preprečevala vstop v javno življenje. Ponudila jim je odskočno desko za pridobitev dejanske enakosti ter popolne emancipacije. Seveda s tem dosežkom prizadevanja žensk še zdaleč niso bila končana, aktivna volilna pravica predstavlja le prvo zmago v bitki, ki se je začela daleč v preteklosti in se odvija še danes.

2.6 Povzetek

Kapitalizem je kot nova oblika družbenega sistema s številnimi političnimi in ekonomskimi reformami potegnil v delavsko in javno življenje tudi poprej iz njega izvzete ženske. Deloma je bilo to zaradi potreb novega sistema, deloma zaradi potreb, ki so jih imele ženske za lastno preživetje. Ženske niso zasedale vodstvenih položajev niti v gospodarstvu niti v družbi, dana so jim bila le nižja delovna mesta v industriji, služabništvu in raznih obrteh. Kljub temu je bila njihova vloga v oblikovanju nove mehiške družbe vse prej kot zanemarljiva. Lagodno in udobno življenje žensk v t.i. mehiških elitah se je zelo razlikovalo od trde borbe za vsakdanji kruh in streho nad glavo, ki so jo vodile ženske v industriji in na podeželju. Slednje so tudi bile tiste, ki so se organizirano borile za izboljšanje svojega položaja še pred Mehiško

revolucijo in še bolj vztrajno med njo in po njej vse do leta 1953, ko so končno prišle do prvega večjega in pomembnejšega dosežka, aktivne volilne pravice. Ustava jim je tako brez dvoumnosti in možnosti zmotnih interpretacij podelila formalno enakopravnost z moškimi. V tej zgodovinski točki je bila prvič uradno zlomljena tradicionalna konzervativna drža mehiške družbe, v kateri je bila podrejena in manjvredna vloga žensk samoumevna. Zgodovinsko analizo štejem kot zelo pomembno, ker nudi okvir in oporne točke za preučevanje položaja žensk danes. Skozi zgodovinske dogodke je jasno vidna želja, volja in vztrajnost mehiških žensk po enakopravnosti, večjih pravicah in izboljšanju položaja. Te zahteve se niso rodile danes, v moderni dobi emancipiranih žensk, borba zanje se bje že skozi stoletja. Mehiške ženske so se torej že v preteklosti zavedale svojih potencialov in pravic kljub temu, da so predstavljale »nežnejši«, manjvredni spol in kljub dejstvu, da so živele v krutejši in konzervativnejši realnosti od evropskih in ameriških vrstnic. Z vidika zastavljene hipoteze predstavlja zgodovinska analiza korak k njeni zavrnitvi, kajti slednja brez dvoma kaže na prizadevanja in trud ter navsezadnje zmage žensk v izenačitvi položaja in pravic z moškimi. Kako se je ta borba prenesla v modernejšo dobo 21. stoletja, pa bom skušala ugotoviti in raziskati v sledečih poglavjih.

3. DOSTOP DO IZOBRAZBE ZA ŽENSKO V MEHIKI

Glavna stvar, za katero so se borile mehiške ženske od petdesetih let prejšnjega (dvajsetega) stoletja dalje, je bila priznanje človekovih pravic ter pravica do sodelovanja v javnem in političnem življenju. Volilna pravica brez dvoma spada med največje dosežke, vendar pa je kljub temu ostalo še mnogo nerešenih vprašanj in perečih problemov na poti do emancipacije.

Eden izmed teh je izobrazba, ki jo bom obravnavala v sledečem poglavju. Mehiška ustava v svojem tretjem členu opredeljuje izobrazbo kot demokratični sistem, ki je obvezen in enak za vse ljudi in katerega glavni namen je oblikovanje bodočih državljanov in državljanek. Izobrazba je pravica, ki bi jo moral uživati sleherni posameznik in ki se omogoča s strani države preko ustreznega izobraževalnega sistema.

V sledečih odstavkih se bom osredotočila na razvoj izobraževalnega sistema v Mehiki od obdobja Porfiriata pa do današnjih dni. Vključenost žensk v izobraževalni sistem je zelo pomembna, ko govorimo o doseganju enakopravnega položaja v primerjavi z moškimi. Ravno izobrazba je tisto orodje, ki nudi možnosti ženskam, omogoča jim emancipacijo in zasedanje

višjih in pomembnejših položajev v družbi. Štejem jo kot odskočno desko in temeljni kamen pri doseganju pravic in večanju ozaveščenosti. Vključenost žensk v vse ravni šolanja kaže na dejansko demokratičnost in enakopravnost družbenega sistema.

3.1 Izobrazba v času Porfiriata in Mehiške revolucije

V obdobju Porfiriata so bili oblast in ekonomska sredstva centralizirani v škodo samouprave posameznih občin ter zveznih držav. Občina kot nekdanji temeljni kamen izobraževalnega sistema je pričela izgubljati moč in pomen zaradi ukinitve lokalnih davkov. Primanjkljaj lokalnih virov je tako otežil razvoj učinkovitega občinskega sistema za izobraževanje (Jaiven Lau 1995).

Izobraževanje je bilo v obdobju Porfiriata omejeno. Predstavljalo je sistem z zelo počasno in majhno stopnjo rasti. Porfirijska administracija je beležila majhno število otroških vrtcev. Tudi osnovnošolska vzgoja je prišla le do srednjih in višjih razredov v večjih in pomembnejših mestih (Jaiven Lau 1995).

V času Porfiriata je izobraževalni sistem doživel le manjši napredek, usmerjen je bila samo na en segment družbe, kar je ustvarjalo neenakosti ter nepismenost med najmanj zaščitenim delom prebivalstva, med katerega so spadale ženske. Tudi v času mehiške revolucije je bil razvoj izobrazbe omejen, nezadosten ter v veliki meri pomanjkljiv (Álvarez 1994: 3).

Revolucija je tako povzročila zastoj v razvijanju izobraževalnega sistema v Mehiki. Kljub temu pa je ustavodajna skupščina leta 1917 prvič vzdignila na ustavno raven dojetje posvetne izobrazbe, ki je obvezna za vse ter se mora nuditi brezplačno. Skupščina je obenem prepovedala duhovščini in religioznim združenjem organizirati in voditi osnovne šole (Álvarez 1994: 5).

Pomembna etapa v zgodovini razvoja izobraževalnega sistema v Mehiki je brez dvoma šestletno predsedovanje generala Lázara Cárdenasa (1934-1940), v katerem so modificirali tretji člen mehiške ustave, da bi s tem podelili prostor socialni vzgoji. Nova usmerjenost je skušala razširiti možnost izobraževanja delavcev tako v urbanih kot v ruralnih predelih. Istočasno so se ustanovljale regionalne kmečke šole ter šole za domorodno prebivalstvo (Álvarez 1994: 6).

V času vlade Miguela Alemána se je nepismenost odraslih znižala za polovico. Med letoma 1940–1950 se je rast izobraženosti strmo vzpenjala. Leta 1946 so iz tretjega člena ustave odstranili pojem socialne vzgoje in ga nadomestili z novimi načeli celostne, demokratične in narodne vzgoje, ki temelji na svobodi, pravičnosti in miru, da bi tako izboljšala bivanje in sožitje med ljudmi (Álvarez 1994: 6).

3.2. Razširitev in posodobitev izobraževalnega sistema

Med letoma 1920–1950 se je mehiški izobraževalni sistem konstantno, a zmerno razvijal. V teh letih je bil osnovnošolski pouk skoncentriran predvsem na urbano področje, medtem ko so bili višji nivoji izobrazbe omejenega značaja. Po tem obdobju se je vzorec rasti v sledečih tridesetih letih strmo povzpел z manjšim zastojem v obdobju ekonomske krize v osemdesetih (Álvarez 1994: 8).

Na razvoj izobraževalnega sistema so po petdesetih letih dvajsetega stoletja vplivali različni dejavniki, od pospešene urbanizacije, rasti industrije, novih vzorcev potrošnje nekaterih segmentov prebivalstva do demografske rasti. Razvoj izobraževalnega sistema in same vzgoje se je tako pospešil, pridobil je večje razsežnosti in začel vključevati dele prebivalstva, ki so bili poprej iz njega izključeni. Število učiteljev se je znatno povzpelo, izobraževalni sistem je predrugačil ponudbo, število izobraževalnih institucij pa se je strmo povečalo (Álvarez 1994: 8).

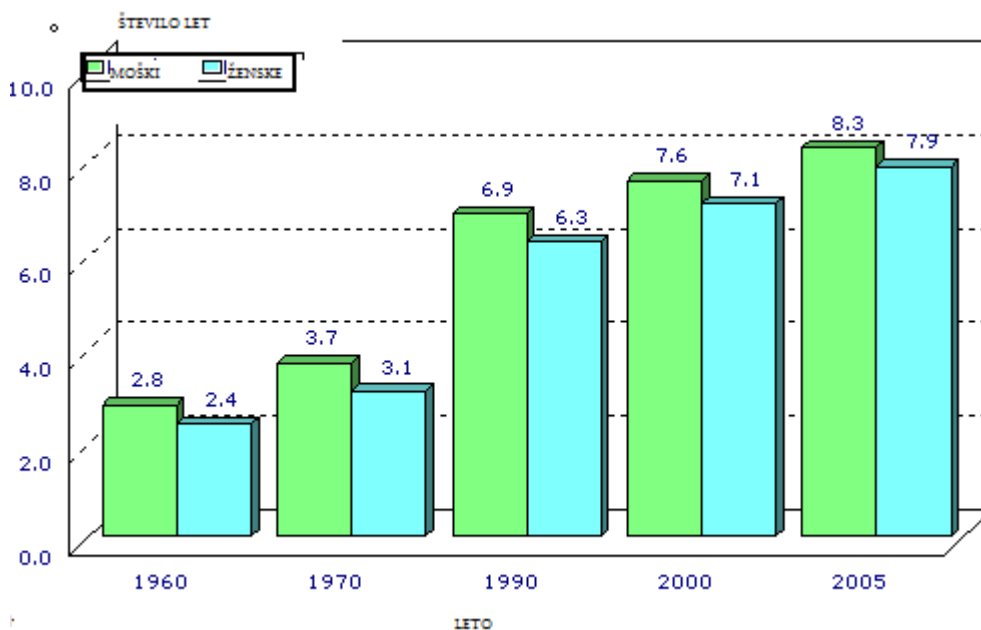
V raziskanih študijah in razpravah glede razvoja izobraževalnega sistema v Mehiki so podatki o neenakosti med moškimi in ženskami zelo omejeni. Kot sem že omenila, so bili vsi napredki v izobrazbi omejeni na višje družbene sloje v urbanih središčih. Ženske so bile zapostavljene, kajti v primerjavi z moškimi mnoge niso imele možnosti dostopa do izobrazbe. Danes se je situacija bistveno spremenila in izboljšala, med mlajšimi generacijami ni več tako velikih razlik v doseženi izobrazbi. Slednja pa ostaja precejšnja med starejšimi generacijami, kar potrjuje tezo o večji diskriminaciji in neenakosti v izobrazbi v preteklih desetletjih.

3.3. Moški in ženske od osnovne šole do univerze

3.3.1. Povprečno število let šolanja

Neenakost med moškimi in ženskami glede stopnje izobrazbe je vidna v spodnjem grafikonu, ki nam prikazuje število let šolanja od leta 1960 pa vse do 2005 (glej graf 3.3.1.1). Število let šolanja je eden izmed osnovnih pokazateljev socialnega razvoja posamezne države. V Mehiki se je slednji v zadnjih 40 letih povečal skoraj za tretjino. Kljub vsem napredkom ostaja polletna razlika v številu let šolanja v prid moškim. Zanimiv podatek pa je, da je razlika večja v urbanih območjih. Seveda pa imajo ruralna območja manjše povprečje let šolanja, tako pri ženskah kot pri moških (INMUJERES 2006).

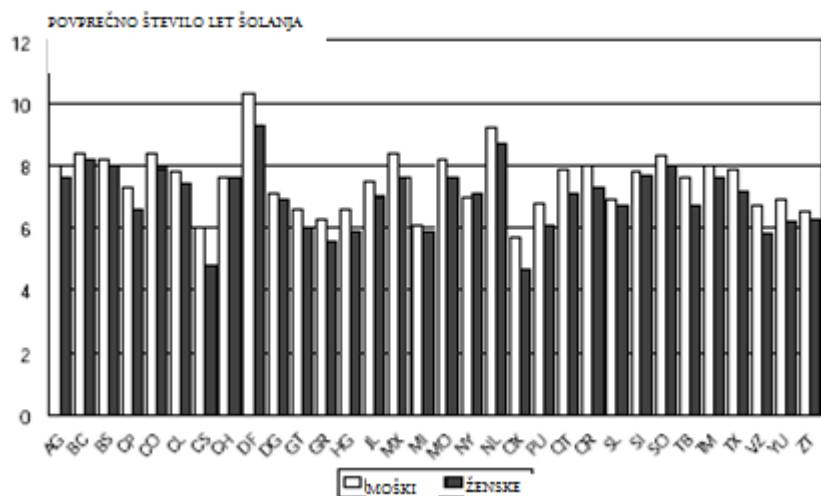
Graf 3.3.1.1: Povprečno število let šolanja po spolu med letoma 1960 in 2005

Viri: DGE-VIII Censo General de Poblacion 1960; DGE-XI Censo General de Poblacion 1970; INEGI- XI Censo General de Poblacion y Vivienda 1990; INEGI-XII Censo General de Poblacion y Vivienda 2000; INEGI-II Conteo de Poblacion y Vivienda 2005.

Razlika v letih šolanja je vidna tudi po zveznih državah, 16 zveznih držav je nad nacionalnim povprečjem, med njimi izstopata glavno mesto Mexico City in zvezna država Nuevo Leon. V nasprotno smer pa se giba povprečje let šolanja v Chiapasu, Guerreru in Oaxaci, treh najrevnejših zveznih državah (glej graf 3.3.1.2). Kot zanimivost pa lahko izpostavimo, da razlika med povprečjem let šolanja med ženskami in moškimi ni odvisna od ekonomskega in socialnega razvoja zvezne države (INMUJERES 2006).

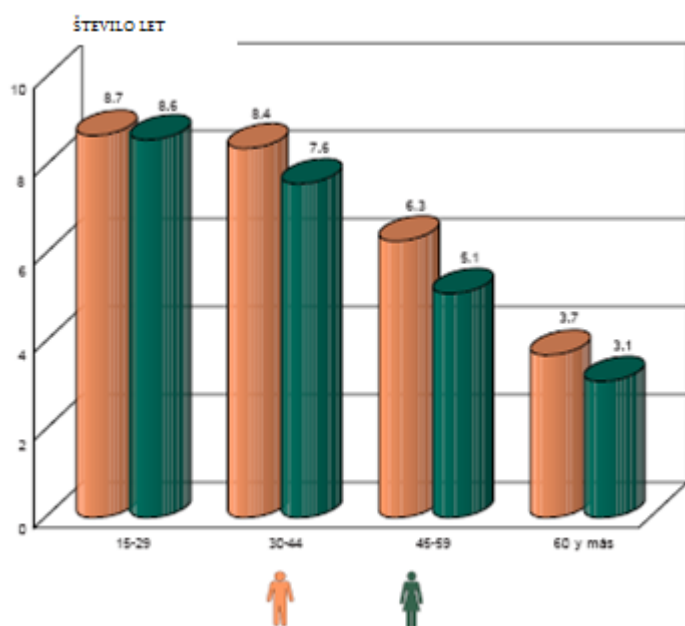
Graf 3.3.1.2: Povprečno število let šolanja prebivalstva starega nad 15 let po posamezni zvezni državi in spolu, 1997

Vir: INEGI-Encuesta Nacional de la Dinamica Demografica 1997.

Če se osredotočimo na gibanje indikatorja po starostnih skupinah, je med mlajšimi generacijami (15–29 let) število let šolanja bistveno večje ter razlika med ženskami in moškimi manjša (glej graf 3.3.1.3). To nam dokazuje napredek izobraževalnega sistema tako na področju večanja izobraženosti prebivalstva kot tudi na manjšanju neenakosti in razlik med moškimi in ženskami (INMUJERES 2006).

Graf 3.3.1.3: Povprečno število let šolanja prebivalstva nad 15 let po starostnih skupinah in spolu

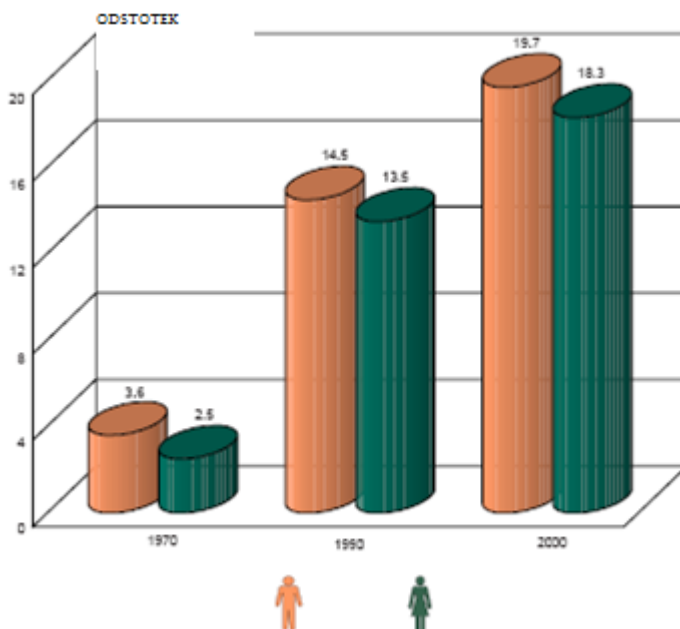

Vir: INEGI- XIV Censo General de Poblacion y Vivienda 2000

3.3.2. Osnovne šole

V Mehiki je bil dosežen viden napredek kar se tiče števila vpisanih otrok in mladostnikov v osnove in srednje šole ter univerze. Kljub temu, da je vpis v osnovne šole skorajda univerzalen brez razlik med spoloma, obstaja še vedno veliko število mladostnikov, ki šole ne dokončajo. Število le-teh se s starostjo povečuje. Po enajstem letu se obiskovanje pouka prične postopoma zmanjševati. Med enajstim in šestnajstim letom je večje število deklet, ki šole zapustijo (glej graf 3.3.2.1). To je lepo razvidno iz spodnjega grafikona, ki nam prikazuje odstotek prebivalstva s končano osnovno šolo. Kot lahko vidimo, je v zadnjih treh dekadah število fantov, ki so osnovno šolo dokončali, vedno presegalo število deklet. Po statistikah sodeč se število deklet, ki šole zapuščajo v zadnjih dekadah, zmanjšuje, potrebno pa je poudariti, da obstajajo razlike med zveznimi državami, kajti v treh najrevnejših državah Guerrero, Oaxaca in Chiapas delež deklet, ki ne dokončajo osnovne šole, precej presega število fantov (INEGI 2003).

Graf 3.3.2.1: Delež prebivalstva nad 15 let s končano osnovnošolsko izobrazbo po spolu v letih 1970, 1990 in 2000

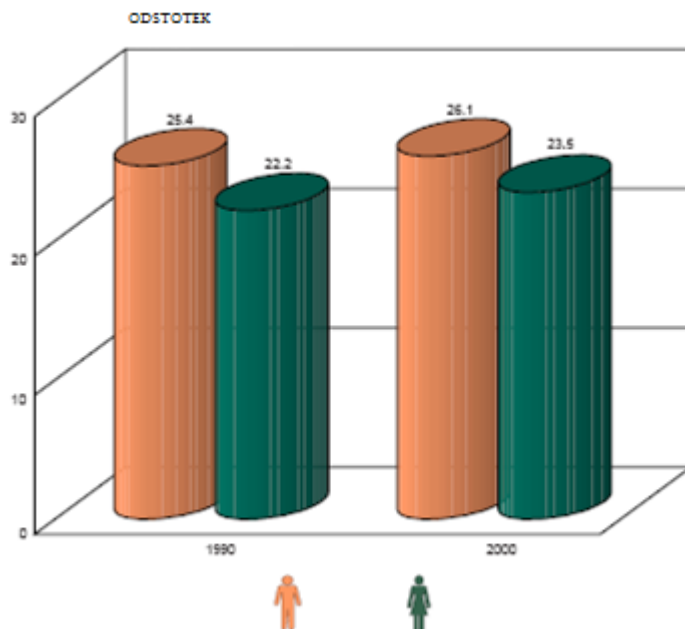

Viri: DGE-IX Censo General de Poblacion 1970; INEGI-XI Censo General de Poblacion y Vivienda 1990; INEGI-XII Censo General de Poblacion y Vivienda 2000.

3.3.3. Srednje šole

Ker veliko deklet in fantov šolo zapusti že v mladih letih, se število tistih, ki nadaljujejo šolanje na srednješolskem nivoju, bistveno zmanjša. Glavni razlog za zaključek šolanja je seveda ekonomski. Od približno 92 odstotkov deklic in dečkov, vpisanih v osnovnošolske ustanove, jih le okoli 30 odstotkov nadaljuje šolanje na srednjih šolah. Spodnja grafika nam prikazuje odstotek mladih od 15 do 29 let, ki so še vedno vključeni v izobraževalni sistem (INEGI 2003). Kot lahko opazimo, je delež rahlo narasel tako pri ženskah kot pri moških, še vedno pa je odstotek fantov nekoliko večji (glej graf 3.3.3.1).

Graf 3.3.3.1: Delež prebivalstva, starega od 15 do 29 let, ki obiskuje izobraževalne ustanove, po spolu v letih 1990, 2000

Viri: INEGI- XI Censo General de Poblacion y Vivienda 1990; INEGI, XII Censo General de Poblacion y Vivienda 2000.

3.3.4 Univerze

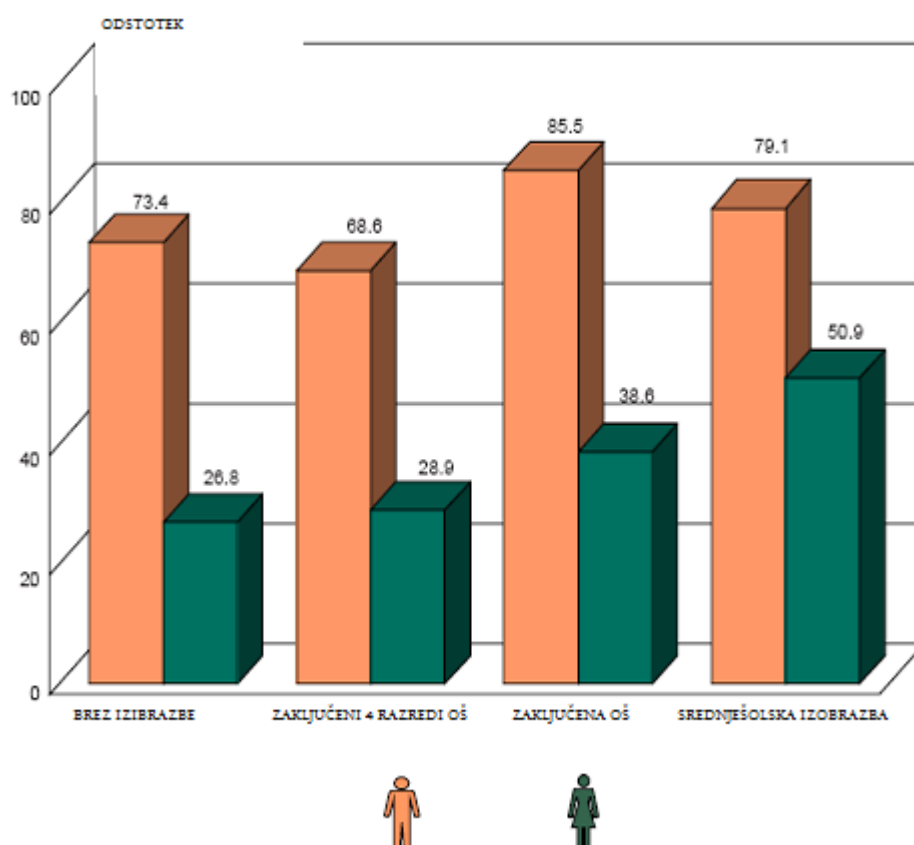
Tudi kar se tiče vpisa žensk v univerzitetne ustanove, lahko opazimo konstantno nepretrgano rast. Med letoma 1990–2000 se je delež študentov povečal za približno 5 odstotkov, rast moških študentov je bila 3,8-odstotna, rast ženskih pa skorajda dvojna in sicer 6,5-odstotna. Danes je razmerje med moškimi in ženskimi študenti skoraj na polovici, manjša je le razlika v podiplomskem študiju, kjer je moških študentov za približno 8 odstotkov več. Zanimivo pa je,

da je rast števila žensk najvišja prav na podiplomskem nivoju, za celih 13,5 odstotkov letno. Obstajajo pa razlike v smereh študija, kajti tako kot povsod drugje imamo tudi v Mehiki tipično ženske oziroma moške študijske smeri. Ženske so v večini vpisane v humanistične, družboslovne, pedagoške in administrativne smeri študija, moški pa prevladujejo v tehničnih in kmetijskih smereh ter inženirstvu (INEGI 2003).

3.4 Izobrazba in ekonomske aktivnosti

Kljub navedenim manjšim zaostankom žensk v izobrazbi v primerjavi z moškimi, so jim dosežki v tem okviru omogočili možnosti za osebni razvoj ter vključitev v ekonomske aktivnosti. Spodnji graf nam nazorno prikazuje, da je stopnja dosežene izobrazbe pri ženskah posledično povezana z večjo vključenostjo v ekonomske aktivnosti v smislu plačanega dela (glej graf 3.4.1).

Graf 3.4.1: Povezava med izobrazbo in udeležbo v ekonomskih dejavnostih

Vir: INEGI-STP - Encuesta Nacional de Empleo 2001.

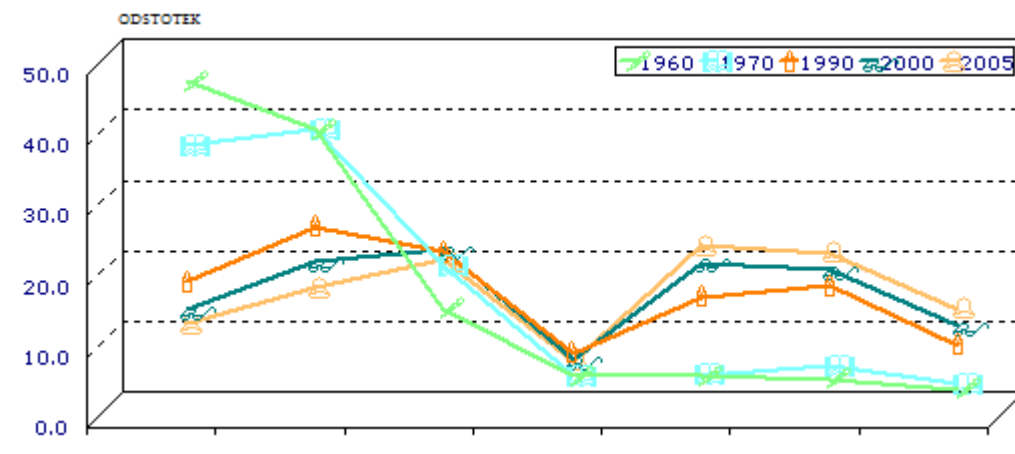
Zaključimo lahko, da izobrazba nudi ženskam boljšo usposobljenost za zaposlitev in tako večje možnosti za vključitev v ekonomske aktivnosti. Potrebno pa je poudariti, da se kljub visoki izobrazbi prisotnost žensk omejuje na določene stroke in poklice, ki so na splošno v ekonomskem in socialnem smislu manj cenjeni (INMUJERES 2006).

3.5 Raven izobraženosti žensk

Če potegnemo črto pod vse navedene podatke, lahko brez dvoma trdimo, da se je odstotek žensk, vključenih v izobraževalne procese, bistveno povečal prav na vseh ravneh šolanja. Ta izjemen napredek v zadnjih petdesetih letih nam nazorno prikazuje spodnji graf (glej graf 3.5.1).

Odstotek žensk, ki obiskujejo osnovno šolo, se je povečal s 56 na skoraj 91 odstotkov, prav tako se je bistveno dvignila raven obiskovanja srednjih šol (z 2 odstotkov na skoraj 20 odstotkov) in univerz (z 0,5 odstotka na skoraj 12 odstotkov od vseh žensk). Porast prisotnosti žensk v vseh ravneh izobraževanja lahko pripišemo večji dostopnosti do informacij in spremembam v družbi ter množičnih medijih. To je omogočilo socialno prebujenje celotne mehiške družbe (INMUJERES 2006).

Graf 3.5.1: Raven izobraženosti žensk med letoma 1960 in 2005

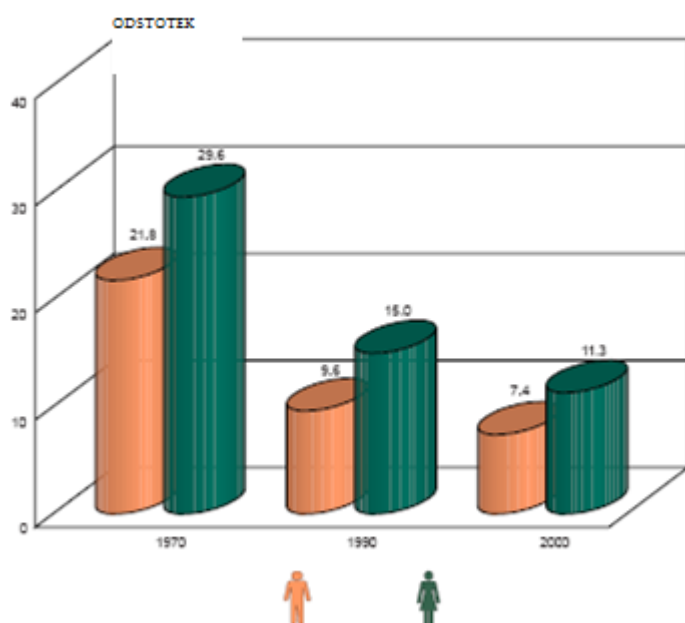
	BREZ IZOBRAZBE	DO 4 RAZREDI OŠ	ZAKLJUČENI 4 RAZREDI OŠ	DO 8 RAZREDOV OŠ	ZAKLJUČENA OŠ	SREDNJA ŠOLA	UNIVERZA
1960	43,9	37,3	11,8	2,3	2,3	1,9	0,5
1970	35	37,2	18	2,4	2,5	3,7	1,2
1980	15,6	23,5	20	5,5	13,5	15,1	6,7
1990	11,7	18,5	20,1	4,5	18,4	17,3	9,4
2005	9,7	14,8	18,7	4,5	20,8	19,8	11,8

Viri: DGE -VIII Censo General de Poblacion 1960; DGE-IX Censo General de Poblacion 1970; INEGI-XI Censo General de Poblacion y Vivienda 1990; INEGI-XII Censo General de Poblacion y Vivienda 2000; INEGI- II Conteo de Poblacion y Vivienda 2005.

3.6 Nepismenost

Delež nepismenih oseb se je v Mehiki bistveno zmanjšal v zadnjih treh desetletjih zaradi povečanega števila osnovnošolskih izobraževalnih ustanov. Kljub temu pa je ta fenomen še vedno prisoten in to v večji meri med ženskim delom prebivalstva. Po statističnih podatkih sta od treh odraslih nepismenih oseb dve ženski in en moški. Med letoma 1970 in 2000 se je število nepismenih ljudi zmanjšalo več kot za polovico, nepismenost moških je iz 22 odstotkov padla na 7 odstotkov, nepismenost žensk pa se je zmanjšala s 30 na 11 odstotkov (glej graf 3.6.1). Glede na razpoložljive podatke je v ruralnih področjih od vsega ženskega prebivalstva 26 odstotkov žensk nepismenih, v urbanih je takih 9 odstotkov (INEGI 2003).

Graf 3.6.1: Delež nepismenega prebivalstva, starega nad 15 let, po spolu v letih 1970, 1990 in 2000

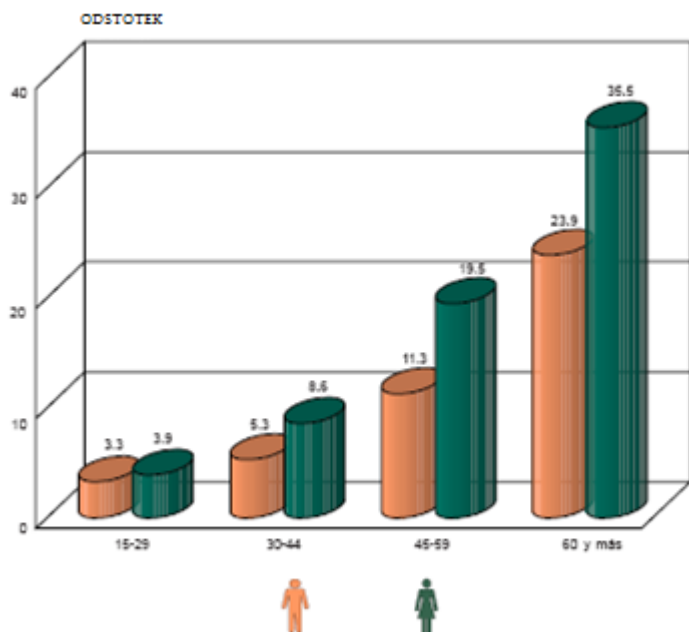

Vir: DG-, IX Censo General de Poblacion 1970.

Glede na vzorec izobraževalnega sistema iz preteklosti je popolnoma razumljivo, da se večji odstotek nepismenih ljudi nahaja v starejših generacijah (od 45 let naprej). Tudi razlika med nepismenimi moškimi in ženskami je v tej skupini večja, kot je lepo razvidno v spodnjem grafikonu (glej graf 3.6.2). Med mladimi je danes splošno gledano razlika med nepismenostjo fantov in deklet minimalna, tako v ruralnih kot v urbanih področjih. Tega pa ne moremo

posplošiti na vse zvezne države, kajti v najrevnejših, kot so Chiapas (16,6 odstotka moških in 28,9 odstotka žensk), Oaxaca (15,5 odstotka moških in 26,7 odstotka žensk) in Guerrero (17,5 odstotka moških in 25,1 odstotka žensk), število nepismenih deklet krepko presega število nepismenih fantov (INEGI 2003).

Graf 3.6.2: Delež nepismenega prebivalstva nad 15 let po starostnih skupinah in spolu leta 2000

Vir: INEGI- XII Censo General de Poblacion y Vivienda 2000.

Velja pa omeniti, da se je nepismenost od leta 1990 do danes zmanjšala za ženske vseh starostnih skupin.

3.7 Povzetek: izobrazba žensk v Mehiki kot celoti

Opisani rezultati kažejo, da se je izobraževalna vrzel med moškimi in ženskami v zadnjih letih bistveno zmanjšala. Kljub temu še vedno obstajajo številne ovire in zapreke, ki bi jih bilo potrebno odstraniti, da bi s tem lahko zagotovili enakost izobraževalnih možnosti in priložnosti za oba spola. Poleg truda za zmanjševanje nepismenosti, povečevanje pokritosti izobraževalnih ustanov, izboljševanje kvalitete vzgoje ter zagotovitev stalne prisotnosti žensk na vseh ravneh izobraževanja, je potrebno še naprej spodbujati izobrazbo brez predsodkov glede spola, ki bo prinašala vrednote enakosti in enakopravnosti in ki bo utrjevala avtonomijo in spoštovanje žensk.

Eden glavnih izzivov, s katerimi se sooča mehiški izobraževalni sistem, je prilagajanje potrebam hitro spreminjajoče se družbe. Tehnologija, urbanizacija, globalizacija in širjenje demokracije nalagajo utrditev izobraževalnega sistema v smislu odgovornosti, pripadnosti, lastne iniciative in kreativnih ter inovativnih zmožnosti. Vse to vsebuje razvoj vrednot, vedenj in ravnanj, kar bi prispevalo k spoštovanju in veljavnosti pravic vseh državljanov in državljanek, nalagalo večjo zavest glede položaja žensk in njihovih zmožnosti harmonične integracije v vse spektre socialnega življenja ter nenazadnje utrjevalo demokratično kulturo brez vsakršnih diskriminacij in predsodkov.

V razpravi o izobrazbi je zelo pomembno poudariti, da slednja izstopa kot strateški element za dosego boljše ravni življenja ter kot ključ za spodbuditev osebnostnega razvoja in polne participacije žensk v družbi. Le-ta pospešuje enakopravnejše in pravičnejše odnose med moškimi in ženskami. V državi, ki v svojem pravnem okviru podeljuje enake pravice obema spoloma, je neenakost v dostopu do izobrazbe nesprejemljiva, še posebej, če ta prispeva k poglobljanju revščine in marginalizacije žensk. Investiranje v vzgojo in šolanje žensk vpliva ne samo na ženske same, ampak tudi na njihove otroke, družino in družbo, kajti ženske kot matere igrajo ključno vlogo pri vzgajanju, šolanju in izobraževanju svojih otrok. V tem smislu matere, ki niso primerno izobražene, ki ne znajo ne brati ne pisati, prenašajo na svoje otroke tisto malo vednosti in znanj, ki jih imajo, in slednji si na podlagi pomanjkanja ustreznih informacij ustvarijo napačno pojmovanje realnosti.

Širjenje stereotipnih podob o spolu negativno vpliva na zgodnjo vzgojo žensk, to škodi njihovi samopodobi in uspešnosti v samem izobraževalnem procesu. To v enaki meri vpliva na njihova pričakovanja o socialni vlogi, ki jo bodo odigrale v obdobju odraslosti. Vse to sovпада z dejstvom, da so pričakovanja večine mehiških družin, kar se tiče izobrazbe, večja za dečke kot za deklice. Dečkom je zatorej prvenstveno omogočeno obiskovanje šolskega pouka dlje časa kot deklicam.

Mehika je brez dvoma velika država v vseh pogledih. V izvedeni raziskavi sem tudi s pomočjo terenskega dela oziroma pogovorov s posameznimi prebivalci z juga Mehike, natančneje Zvezne države Quintane Roo, spoznala, da je Mehika država nasprotij in neenakosti. Kar se tiče žensk in dostopa do izobrazbe številke ne lažejo, kajti brez velikih težav lahko najdemo ženske, ki šolo zapustijo, da se tako lahko posvetijo drugim delom v okviru skrbi za dom in družino.

Ženske v Mehiki so se iz generacije v generacijo borile, da bi dosegle več pravic in svoboščin. Pridobitev aktivne volilne pravice na zvezni ravni se zdi glavna zmaga, vendar pa temu ni tako. Pot do dejanske enakopravnosti - in v ta spekter spada tudi enakost v dostopu do izobrazbe - je še težka in dolga, kajti če družina ne razpolaga z zadostnimi sredstvi za golo preživetje, je vzgoja in šolanje zadnja stvar, s katero se obremenjuje. Dosedanje mehiške vlade niso bile uspešne v aplikaciji ustreznih javnih politik za rešitev socialnih problemov, ki mučijo državo in jo tako držijo v konstantni degradaciji.

Preučevanje izobraževalnega sistema iz obdobja Porfiriata do današnjih dni mi je ponudilo podobne zaključke kot socialni indeksi in zgodovinski okvir – napredke ter izboljševanje razmer in okoliščin za udejstvovanje žensk v družbenem življenju. Kljub temu, da obstajajo minimalne razlike na vseh ravneh šolanja v prid moškim, se porast vključenosti žensk iz leta v leto povečuje, kar nam kaže pozitivne premike na poti k večji enakopravnosti spolov in večjih možnostih za vključevanje v gospodarsko in politično sfero družbenega življenja. In prav raziskavi slednjih dveh področji ter vlogi žensk v njih se bom posvetila v naslednjih poglavjih. Skupaj z izobrazbo ju štejem za najpomembnejši sferi družbenega življenja in raziskava vključenosti žensk vanje daje po mojem mnenju splošno sliko o položaju in enakopravnosti žensk v državi.

4. EKONOMSKA PARTICIPACIJA ŽENSK

Enakopravno vključenost in zastopanost žensk v delovnih procesih štejem kot kazalec demokratične države, ki obravnava na enak način, z istimi pravicami in dolžnostmi ter brez diskriminacije vse svoje državljane. Iz tega razloga sem se odločila nameniti celotno poglavje preučevanju žensk na trgu delovne sile. Rezultati, ki jih bom pridobila, mi bodo pomagali pri dokazovanju hipoteze, ki sem si jo zastavila na začetku naloge.

Pri analizi položaja žensk v delovnem okolju se bom najprej usmerila nekoliko nazaj v zgodovino, natančneje v ekonomsko krizo, skozi katero je šla Mehika v osemdesetih letih prejšnjega (dvajsetega) stoletja. Ta dogodek štejem kot prelomnico pri vključevanju žensk v trg delovne sile, kajti ravno v tem turbulentnem obdobju se je participacija žensk v delovnem okolju močno povečala, kar je vplivalo na kasnejše vključevanje žensk v ekonomske aktivnosti vse do današnjega dne.

4.1 Ženske v gospodarski krizi osemdesetih let

V začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja je bilo mehiško gospodarstvo v veliki krizi. Zunanji dolg je presegal 40 odstotkov bruto domačega proizvoda, inflacija pa je dosegla 100 odstotkov. Takratna vlada je bila nezmožna prevzeti svoje zunanje finančne obveznosti, zato je novembra 1982 podpisala sporazum z Mednarodnim denarnim skladom (IMF)⁸. Sporazum je usmeril Mehiko na novo gospodarsko pot, seveda pod pogoji in z ekonomskimi reformami, ki sta jih narekovala IMF in Združene države Amerike (Aslanbeigui in drugi 1995: 228).

V osemdesetih letih se je število žensk, vključenih v trg delovne sile, bistveno povečalo. Med letoma 1980–1988 je bil delež slednjih 18,2 odstotka, leta 1988 se povečal na 22,8 odstotka, kar pomeni 4,6-odstotno rast, ki je za 1,6 odstotka večja od rasti deleža moških (Aslanbeigui in drugi 1995: 231).

Povečana participacija žensk v ekonomskih dejavnostih je resnično presenetljiva, kajti v drugih industrializiranih državah so bile v obdobjih ekonomskih kriz in pomanjkanja denarja prav ženske tiste, ki so prve zapustile svoja delovna mesta in se posvetile skrbi za družino, medtem ko so moški iskali zaposlitev. Zanimivo je, da se je v Mehiki dogajalo ravno obratno - ko je delo izgubil glavni hranilec družine (tradicionalno moški), se je v trg delovne sile vključil drugi član (ženska) z namenom obvarovati raven življenja družine (Aslanbeigui in drugi 1995: 232).

Mehiške ženske so se v osemdesetih letih vključevale v boj za iskanje dela, da bi s tem vzdrževale svoje domove in družine ne glede na plače, ki so bile v primerjavi z moškimi resnično majhne (Aslanbeigui in drugi 1995: 233).

Zaradi vse večjih potreb po zaposlitvi in le omejenih možnostih za to v propadajočem kmetijskem sektorju, se je mnogo žensk v iskanju primerne zaposlitve znašlo prisiljenih preseliti se v urbana območja Mehike oziroma celo v Združene države Amerike. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so bile predvsem ženske tiste, ki so zapuščale podeželje in se selile v mesta, posledica tega pa je bila, da je v mestih število žensk preseglo število

⁸ IMF - *International Monetary Found*, mednarodna finančna organizacija, ustanovljena za ohranjanje stabilnosti svetovnega monetarnega sistema, Dostopno na www.imf.org

moških. Na 100 moških je bilo namreč 105 žensk, za razliko od ruralnih področij, kjer je bilo 100 moških na 97 žensk. Leta 1970 je 40 odstotkov vseh mehiških žensk živelo na podeželju, leta 1987 pa samo še okoli 30 odstotkov (Aslanbeigui in drugi 1995: 236).

Ženske v urbanih področjih so se na ekonomsko krizo in spremljajoče spremembe odzvale na podoben način kot sovrstnice na podeželju in sicer s pospešeno vključitvijo na trg delovne sile. Leta 1977 je 26 odstotkov vseh poročenih žensk v urbanih področjih delalo, od tega ena polovica na uradnih delovnih mestih, druga polovica pa v neformalnem sektorju. Leta 1987 je delež narasel na 42 odstotkov. Zanimivo je dejstvo, da je bilo teh 42 odstotkov razdeljenih na 30 odstotkov žensk z delom v neformalnem sektorju in samo 12 odstotkov v uradnem (Aslanbeigui in drugi 1995: 237).

Povečana participacija žensk na trgu delovne sile je bila tako vzrok kot posledica nižje stopnje rodnosti. Družina je vedno igrala pomembno vlogo v zaščiti žensk pred revščino. Številčnejše družine so imele večje prihodke, kajti imele so več članov zmožnih dela. Večji stroški vzgoje in življenja na sploh so skupaj z zmanjšanimi plačami in socialnimi podporami bistveno vplivali na število otrok v družinah. Na odločitev za manjše število otrok je poleg navedenega vplivalo tudi manj časa za vzgojo zaradi vključitve žensk v trg delovne sile (Aslanbeigui in drugi 1995: 238).

Dela, ki so jih zasedale ženske, lahko razdelimo v dve kategoriji, pri katerih ima izobrazba pomembno vlogo. Ta je namreč determinirala delo in sektor, v katerega so se ženske vključevale. Dela, ki so na delavski lestvici zasedala višje položaje, to so bila na primer dela v pisarnah in javni upravi, so zahtevala več let šolanja, poleg tega so nudila tudi večjo stalnost in delovno mobilnost. Ženske, ki so zasedale tovrstna delovna mesta, so bile v večini mlade in samske. Dela na nižjih stopnjah delavske lestvice so zahtevala manj izobrazbe, bila pa so tudi bolj negotova in nestabilna. V času recesij so ženske na teh delovnih mestih svoje zaposlitve izgubile in bile tako prisiljene iskati priložnosti za delo v neformalnem sektorju. Ženske, ki so bile bolj izobražene, so imele več sreče, svoje delo so namreč obdržale tudi v obdobjih ekonomskih recesij in kriz (Aslanbeigui in drugi 1995: 238).

V gospodarski krizi osemdesetih let so ženske, pahnjene v marginalizacijo in pomanjkanje zaradi devalvacij in revščine, kot edini izhod videle delo, kakršnokoli je že to bilo, z namenom nahraniti svoje otroke, može in starše. Mnoge so delale na črno, prodajale so sadje

oziroma pripravljale hrano, vse to z enim in edinim ciljem preživetja. V tem okviru je pomembno omeniti velik pomen zmanjšanja zveznega proračuna, namenjenega reformam in politikam mehiškega izobraževalnega sistema, kajti to ni samo zmanjšalo dostopa najmanj zaščitenih razredov, kamor so seveda spadale tudi ženske, do izobrazbe, ampak je tudi pripomoglo k temu, da so ljudje iz teh razredov zasedali slabše zaposlitve, kajti brez ustrežne izobrazbe je bilo težje dostopati do višjih in bolje plačanih delovnih mest. V tem primeru je še enkrat jasno viden pomen izobrazbe za doseganje boljšega položaja in ravni življenja ter posledično večje enakopravnosti (Alvarez 1994).

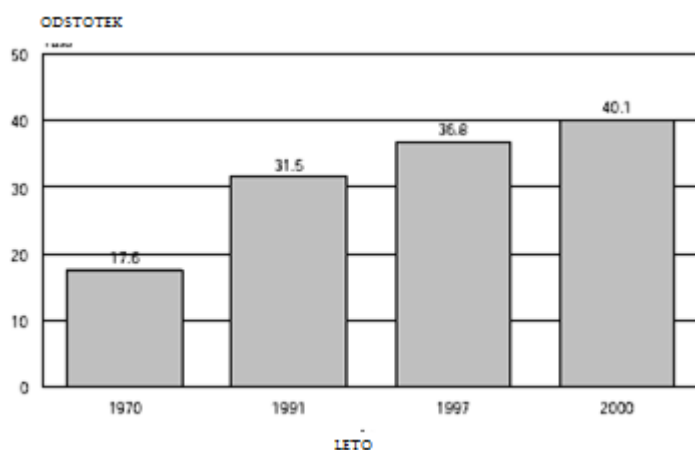
Vpeljane ekonomske reforme so imele različne učinke na ženske v industriji, ruralnem in urbanem sektorju. Nikoli pa niso izpolnile zastavljenih ciljev. Ne ženske ne mehiška družba kot celota niso pridobile nobene koristi od obljub politikov, ki so dali svojo besedo narodu in zgodovini samo, da bi s tem pridobili legitimen okvir socialnega delovanja v dobro naroda in države (Aslanbeigui in drugi 1995: 248). V sledečih odstavkih bom skušala opredeliti položaj žensk v delovnem okolju danes.

4.2 Delež ekonomsko aktivnih žensk

Vključitev ženskega potenciala v ekonomske procese in zaposlitvena mesta vseh ravni predstavlja enega temeljnih kamnov za spodbujanje nacionalnega razvoja, ki temelji na enakopravnosti spolov.

Sodelovanje žensk v ekonomskih aktivnostih se je v zadnjih desetletjih strmo povečevalo, leta 1970 je bilo delovno aktivnih 17,6 odstotkov vseh žensk, leta 2000 pa že več kot 40 odstotkov (glej graf 4.2.1). Na to dejstvo je nedvomno vplivala ekonomska kriza v osemdesetih letih, ki je ženske v določeni meri prisilila k vstopu na trg delovne sile (INEGI 2003).

Graf 4.2.1: Delež ekonomsko aktivnih žensk med letoma 1970 in 2000

Vir: DGE-IX Censo de Poblacion 1970; INEGI-Encuesta Nacional de Empleo 1991, 1997 y 2000.

Razlogov za povečano sodelovanje žensk v plačanih delih lahko navedemo več. Izstopajo sledeči: spremembe v delitvah vlog med moškimi in ženskami v zakonskih zvezah, povečana pričakovana življenjska doba ter posledično daljša delovna doba ter velik dvig stopnje izobrazbe, ki je vplival na padec rodnosti. Večja prisotnost na trgu delovne sile je odgovor procesom modernizacije, globalizacije in rekonstrukcije mehiškega gospodarstva. Ženske z zasluženimi dohodki prispevajo k ohranitvi ravni življenja svojih družin, ki se je posebej po ekonomski krizi osemdesetih let precej poslabšal. Kljub temu ostaja veliko ženskih ekonomskih dejavnosti skritih in neregistriranih v statistikah (Consejo nacional de la poblacion 2000).

Prisotnost žensk se je povečala v večji meri v bolj urbaniziranih področjih države, kjer je okoli 40 odstotkov vseh žensk delovno aktivnih, medtem ko jih je v ruralnih področjih okoli 34 odstotkov (INEGI 2003). Kljub tem povečanjem pa odstotek delovno aktivnih žensk še ne dosega povprečja najbolj razvitih držav OECD-ja⁹, ki znaša okoli 60 odstotkov.

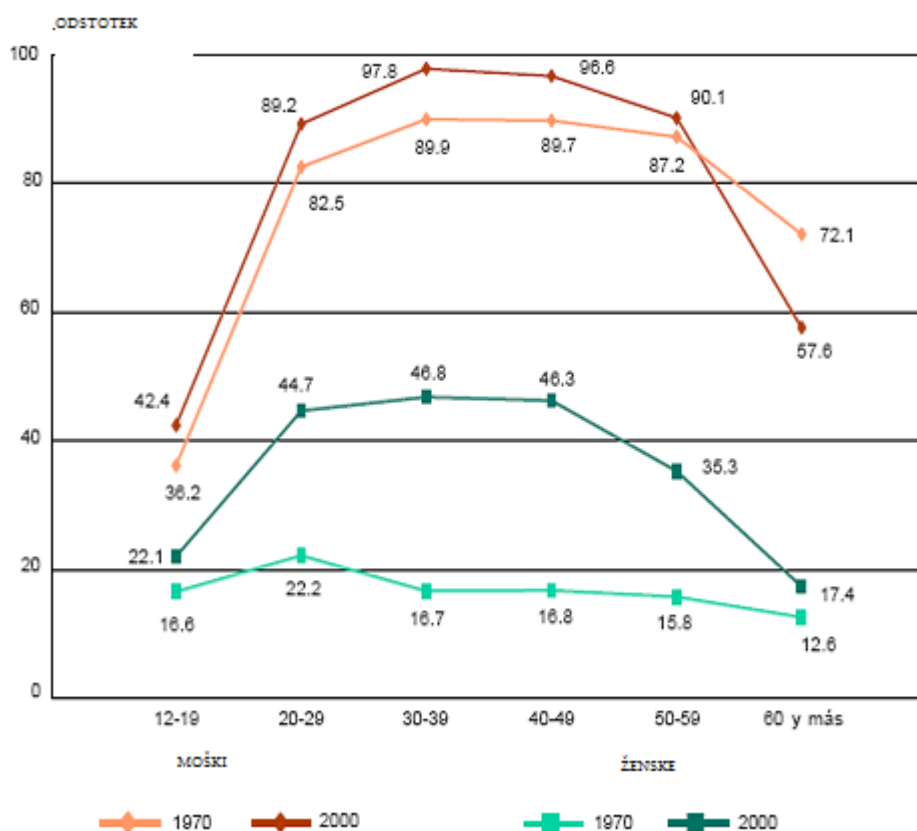
Vsem pozitivnim spremembam navkljub pa moram poudariti, da je med ekonomsko aktivno populacijo, ki je nekaj več kot 40 milijonov, 66 odstotkov moških in samo 34 odstotkov žensk. Populacijo, ki ni ekonomsko aktivna, pa sestavljajo moški v 25-odstotnem deležu, ženske pa v 75-odstotnem. Ta podatek kaže na tradicionalno vlogo žensk v še vedno zelo

⁹ OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* – Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj, mednarodna organizacija tridesetih držav, katere glavni načeli sta reprezentativna demokracija in ekonomija prostega trga. Dostopno na http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1_1,00.html.

moško šovinistični družbi, ki navkljub napredku in spremembam v prid ženskam v veliki meri ohranja konzervativno držo (INEGI 2003).

Iz spodnjega grafa lahko razberemo, kako se je povečala udeležba žensk v ekonomskih aktivnostih med letoma 1970 in 2000 in to v vseh starostnih skupinah (glej graf 4.2.2). Relativno primerjanje z moškimi kaže na še vedno veliko večjo udeleženoost moških v ekonomskih aktivnostih za vse starostne skupine.

Graf 4.2.2: Delež prebivalstva, vključenega v ekonomske aktivnosti, po spolu in starostnih skupinah leta 1970 in 2000

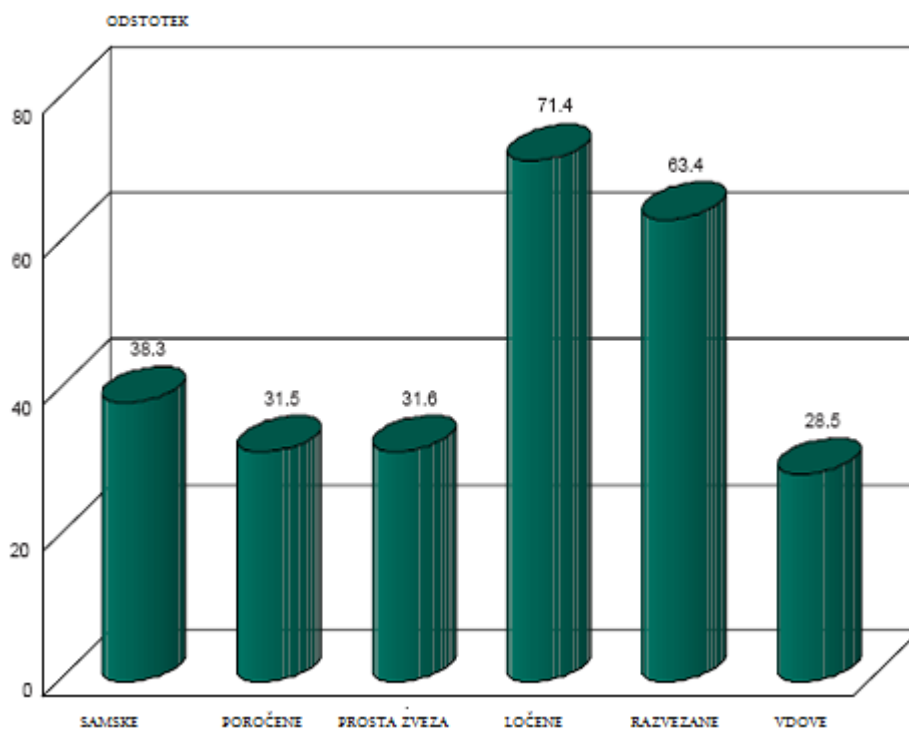

Viri: DGE-IX Censo General de Poblacion 1970; INEGI-STPS- Encuesta Nacional de Empleo 2001.

Različne študije so dokazale, da zaposlitvene možnosti v Mehiki niso več izključno rezervirane za mlade, neporočene samske ženske, kot je bilo to v šestdesetih in sedemdesetih letih, ampak je vedno več vključenih tudi odraslih in poročenih žensk. Med letoma 1991–1997 se je število zaposlenih žensk najbolj povečalo v starostni skupini od 30 do 64 let, danes pa v ekonomskih aktivnostih najbolj sodelujejo ženske med 20 in 49 letom (INEGI 2003).

V bližnji preteklosti je bila vključitev žensk v ekonomske aktivnosti omejena s poroko in rojevanjem otrok. Tradicionalno so ženske po poroki in rojstvu otrok prevzele družinske obveznosti in se umaknile s trga delovne sile. V sedanjosti pa se je situacija nekoliko spremenila. Delež poročenih oziroma vezanih žensk, ki so delovno aktivne, se je precej povečal. Leta 1970 je bilo slednjih le okoli 17,6 odstotka, danes pa jih je okoli 32 odstotkov. Po podatkih iz leta 2001 lahko vidimo, da je največ delovno aktivnih žensk ločenih¹⁰ (71,4 odstotka), sledijo jim razvezane (63,4 odstotka) ter samske ženske (38,3 odstotka). Najmanjšo stopnjo participacije pa imajo vdove (28,5 odstotka), poročene (31,5 odstotka) in vezane ženske (31,6 odstotka). Kljub tem različnim odstotkom moramo poudariti, da se je delež ekonomsko aktivnih žensk v zadnjih dveh desetletjih povečal prav za vse skupine (glej graf 4.2.3) (INEGI 2003).

Graf 4.2.3: Delež ekonomsko aktivnih žensk glede na zakonski stan

Vir: INEGI-STPS- Encuesta Nacional de Empleo 2001.

Ti podatki kažejo na določeno odvisnost žensk od moških, ko se le-te poročijo oziroma vežejo. Tu je spet vidna mehiška moško šovinistična kultura, pri kateri je moški še vedno glava družine in edini oskrbovalec. Po lastnih izkušnjah in poznanstvih pa lahko trdim, da tudi

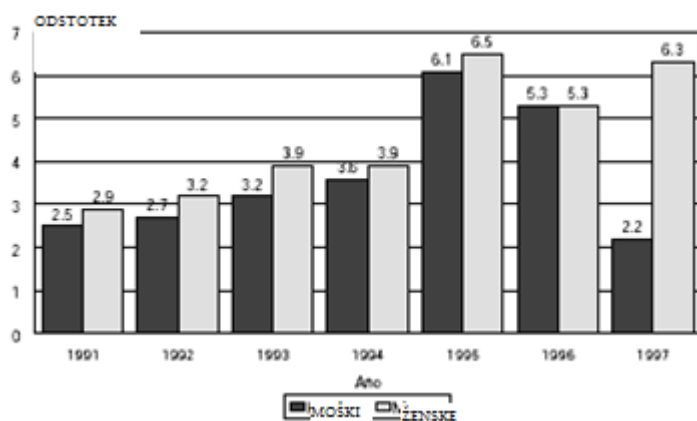
¹⁰ Ločene ženske so poročene, a ne živijo skupaj s svojimi možmi, medtem ko so razvezane ženske zakonsko ločene od svojih mož

šovinistična drža pade, ko je družina v finančni stiski, kajti takrat se tudi ženske vključijo v iskanje dela in prinašanje dohodka.

4.3. Ženske in brezposelnost

Ženske v Mehiki trpijo večjo stopnjo brezposelnosti kot moški. Stopnja brezposelnosti se je znatno spreminjala v zadnjih letih. Kljub temu lahko iz spodnjega grafa opazimo, da je bila stopnja brezposelnosti žensk v zadnjem desetletju dvajsetega stoletja vedno večja pri ženskah kot pri moških (glej graf 4.3.1). Tudi danes je stopnja brezposelnosti večja pri ženskah in sicer znaša 5,53 odstotka, medtem ko moška 4,61 odstotka (INEGI 2003).

Graf 4.3.1: Stopnja brezposelnosti po spolu med leti 1991 in 1997

Vir: STPS-Encuesta Nacional de Empleo 1991-1997.

Brezposelnost pa še zdaleč ni edini problem, s katerim se soočajo ženske v delovnem okolju. Enako kot moška populacija slednje trpijo zaradi negotovosti delovnih mest, ki se je pojavila v zadnjih letih, temu sledijo nizke plače in vedno manj socialne zaščite za delavce. Kljub vsem tem dejstvom se ženske zaradi borbe za preživetje samih sebe in svojih družin še vedno pospešeno vključujejo na trg delovne sile (Secretaria de Gobernacion 1996).

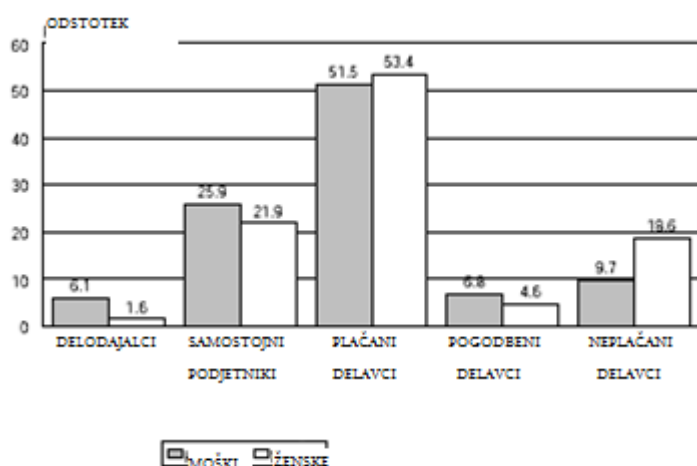
4.4. Značilnosti ženske zaposlitve

Zavedati se moramo dejstva, da samo večja vključitev žensk v ekonomske aktivnosti ni dovolj za izboljšanje njihovega socialnega položaja. Dejanski napredek žensk je odvisen od več dejavnikov in sicer vrste delovnih mest, ki jih ženske zasedajo, načina in višine plačila, trajanja delavnika ter socialne zaščite, ki jim je nudena. Po drugi strani, v družinskem okolju,

je napredek odvisen tudi od bolj enakopravne delitve dela v gospodinjstvih z moškimi partnerji, dostopa do ustrezne infrastrukture, podpornih služb in moči za uporabo in namembnost zasluženih dohodkov (Arzipe 1989: 125).

Udeležba žensk na trgu dela se prvenstveno veže na plačana dela (53,4 odstotka vseh žensk), dela kot samostojne podjetnice oziroma obrtnice (21,9 odstotka vseh žensk) ter neplačana gospodinjska dela (18,6 odstotka vseh žensk). Odstotek slednjih je skoraj dvakrat večji kot odstotek moških, ki opravljajo taista dela (glej graf 4.4.1). Terciarni sektor (trgovina) je zelo naklonjen ekspanziji ženske samozaposlitve. Na drugi strani pa imamo podatke, da je med približno 1,7 milijona vseh delodajalcev 85 odstotkov moških, med nekaj manj kot 9,5 milijona samostojnih podjetnikov pa jih je 69 odstotkov. Zadnji podatki nam kažejo pomembno razliko med spoloma, ki obstaja na različnih delovnih položajih. To nam dokazuje tudi indeks poklicne segregacije, ki meri stopnjo asimetrije med poklici, ki jih opravljajo ženske in moški. Indeks zajema vrednosti od nič do sto, bližje ko je ničli, manjša je segregacija. Vrednost indeksa je merilo prerazdelitve, ki je potrebna, da bi dosegli enakopravnost med moškimi in ženskimi poklici. V Mehiki znaša vrednost indeksa 38,4 odstotka, to pomeni, da je potrebna tolikšna sprememba med moškimi in ženskimi poklici, da bi dosegli poklicno enakopravnost (INEGI 2003).

Graf 4.4.1: Zaposleni po spolu in delovnem mestu

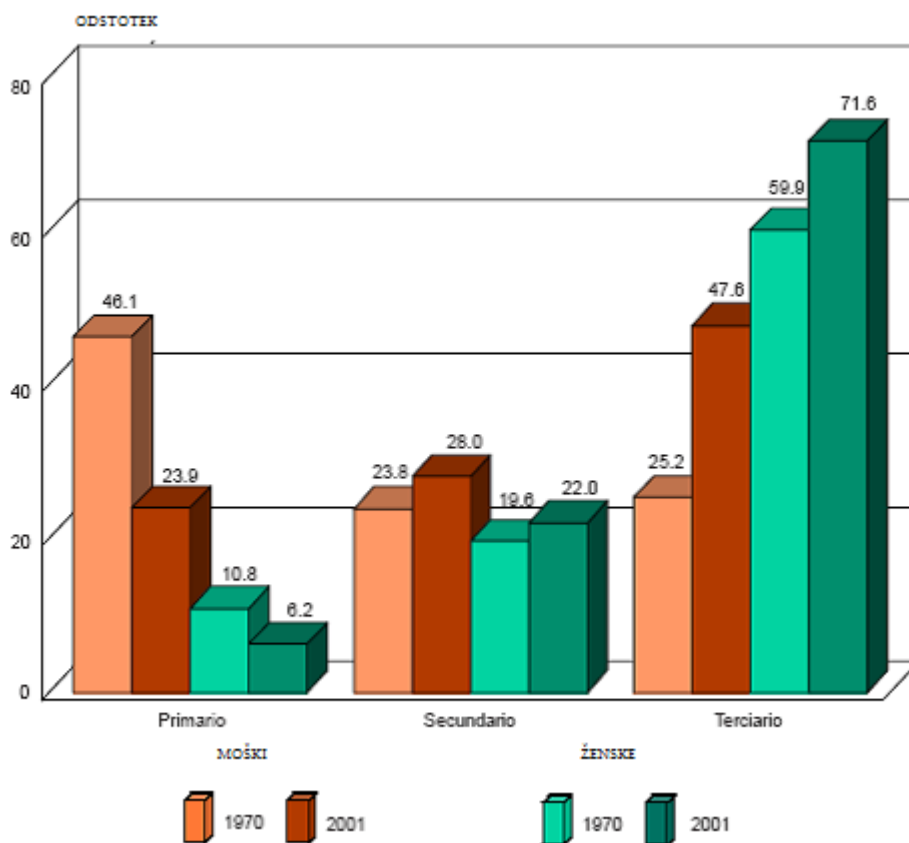

Vir: STPS-Encuesta Nacional de Empleo 1991-1997.

V zadnjih treh desetletjih se je pomenljivo zmanjšal delež tako žensk kot moških, zaposlenih v primarnem sektorju, ki zajema poljedelstvo, živinorejo, gozdarstvo, lov in ribolov. Delež žensk je padel z 10,8 odstotka leta 1970 na 6,2 odstotka leta 2001. Omenjeni podatek je

nekoliko zavajajoč, kajti mnogo žensk šteje delo v primarnem sektorju kot podaljšek hišnih opravil, zato je tudi njihova participacija v tem okviru mnogokrat napačno ovrednotena. Delež moških v primarnem sektorju pa se je od 46,1 odstotka leta 1970 zmanjšal na 23,9 odstotka leta 2001. Delež obojih se je za nekaj odstotkov povečal v sekundarnem sektorju (moški s 23,8 odstotka na 28 odstotkov, ženske z 19,6 odstotka na 22 odstotkov). Zgodba pa je popolnoma drugačna v terciarnem sektorju trgovine in storitev, kjer se je delež tako moških kot žensk strmo povečal. Leta 1970 je bilo v tem sektorju 59,9 odstotka žensk in 25,2 odstotka moških, leta 2001 pa 71,6 odstotka žensk in 47,6 odstotka moških. Padeč števila moških v primarnem sektorju skoraj sovпада s povečanjem slednjih v terciarnem (glej graf 4.4.2) (INEGI 2003).

Graf 4.4.2: Delež zaposlenih po spolu in ekonomskem sektorju leta 1970 in 2000

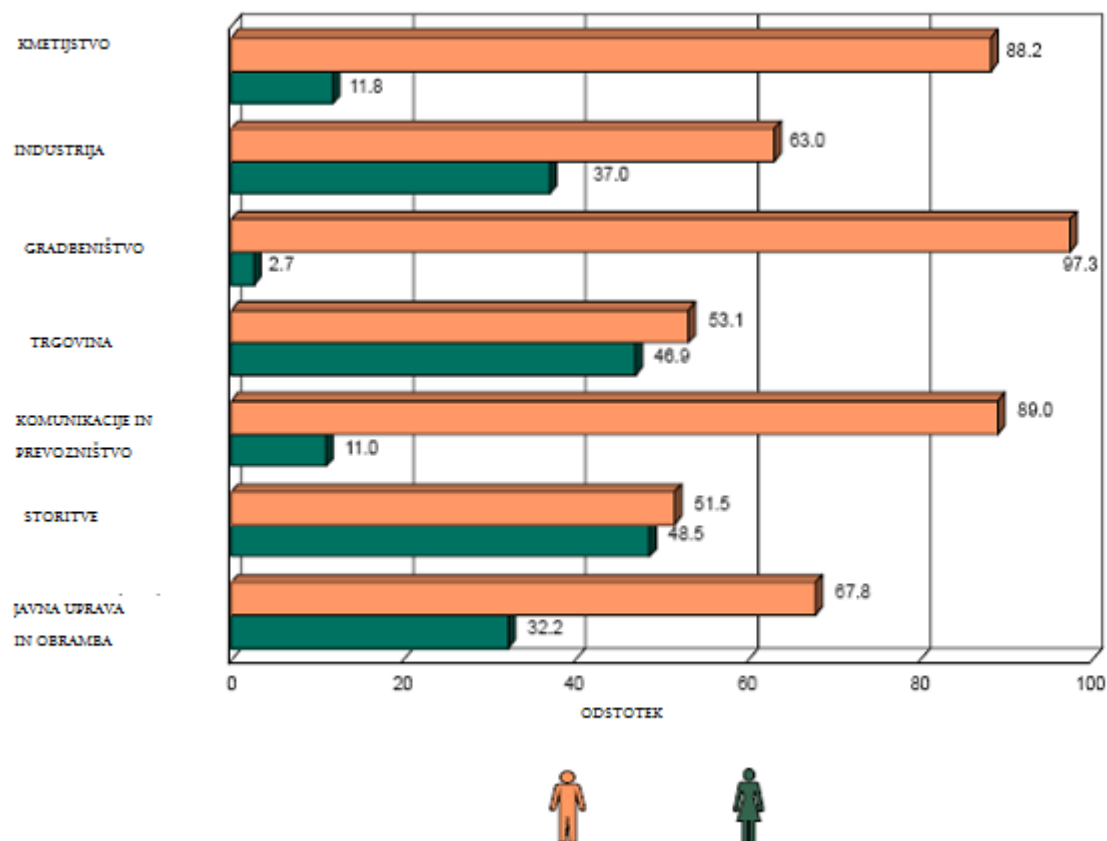

Vir: DGE-IX Censo General de Poblacion 1970; INEGI-STPS-Encuesta Nacional de Empleo 2001.

Posamezne poklicne stroke nam prav tako kažejo na razlike med participacijo žensk in moških. Največjo vrzel najdemo v gradbeništvu, kjer je moških 97,3 odstotka, žensk pa le 2,7 odstotka. Druga največja razlika se nahaja v komunikacijah in prevozništvu, kjer je 89 odstotkov moških, žensk pa le 11 odstotkov. V primarnem kmetijskem sektorju je razlika nekoliko manjša, tam je moških 88,2 odstotka, žensk pa 11,8 odstotka. Sledi sektor javne

uprave in obrambe, kjer je moških 67,8 odstotka, žensk pa 32,2 odstotka. V industrijskem sektorju je žensk že nekaj več kot tretjina in sicer 37 odstotkov v primerjavi z moškimi 63 odstotki. V trgovini in storitvah pa je delež moških in žensk skoraj enak (glej graf 4.4.3) (INEGI 2003).

Graf 4.4.3: Delež prebivalstva, zaposlenega po posameznih poklicnih strokah in spolu leta 2001

Vir: INEGI-STPS-Encuesta Nacional de Empleo 2001.

Kot tipično ženska dela oziroma dela, kjer prisotnost žensk presega prisotnost moških, lahko navedemo dela hišnih pomočnic (teh je 88,4 odstotka žensk in le 11,6 odstotka moških) ter učiteljic (60 odstotkov žensk in 40 odstotkov moških). Na drugi strani so tipično moška dela operaterjev kmetijske mehanike (100 odstotkov), transportnih operaterjev (99,5 odstotka), dela v nadzoru, varstvu in zaščiti (94,2 odstotka) in dela kmetijskih oskrbnikov ter upravnikov (93,9 odstotka). Potrebno je poudariti, da so našeta dela večinsko zasedena s strani moških skorajda v vseh svetovnih državah, zato nam ta podatek ne pove dosti o zaposlitveni specifičnosti v Mehiki. Dela, ki kažejo na več ravnotežja med moškimi in ženskami, so dela prodajalcev v neformalnem sektorju, trgovcev, uslužbencev in delavcev v pisarnah, kjer je razmerje skoraj ena proti ena (INEGI 2003).

Poklicna struktura moških in žensk se torej nekoliko razlikuje. Od vseh zaposlenih moških jih je 23,9 odstotka zaposlenih v primarnem sektorju, 22,4 odstotka v storitvah, 18,9 odstotka v industriji in 14,6 odstotka v trgovini. Med vsemi zaposlenimi ženskami pa jih je 41 odstotkov zaposlenih v storitvah, 25 odstotkov v trgovini in 21,5 odstotka v industriji (INEGI 2003).

Potrebno je poudariti, da je imela leta 1997 več kot polovica žensk in približno 40 odstotkov moških dohodek, ki je znašal do dve minimalni plači. To odseva zaposlitev žensk v nižje rangiranih delovnih mestih, ki ne zahtevajo visokih kvalifikacij (INEGI 2003).

4.5 Ženske in hišna opravila

Vključitev moških v hišna opravila se je v zadnjih 12 letih bistveno povečala. Leta 1995 je tovrstna dela opravljalo 37,8 odstotka vseh moških, danes je takih kar 62 odstotkov (INEGI 2003).

Kljub vsem pozitivnim spremembam v delitvi dela med spoloma ne moremo zanikati, da so še vedno ženske tiste, ki prispevajo levji delež k opravljanju hišnih opravil in skrbi za družino. Podatki iz leta 2001 nam to dejstvo potrjujejo, kajti od 95,6 odstotka vseh žensk, ki se posvečajo hišnim opravilom, jih je le 35,5 odstotka zaposlenih. Moška slika je nekoliko drugačna, od 75,6 odstotka zaposlenih moških se jih le 61,3 odstotka ukvarja tudi s domačimi deli (INEGI 2003).

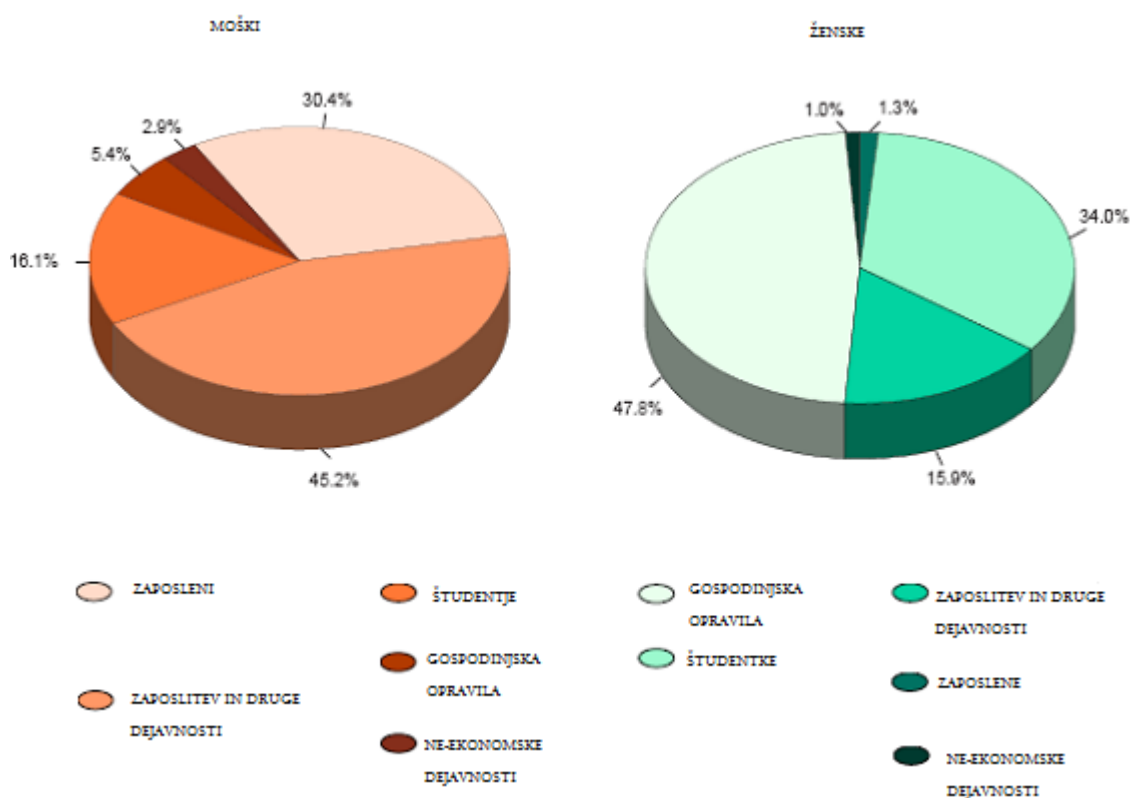
Vzorec participacije moških in žensk pri hišnih opravilih ostaja vezan na tradicionalno vlogo spolov, kajti odgovornost za opravljanje teh del nosijo v sedanosti skoraj izključno ženske. Delež žensk, ki izvajajo hišna opravila, je v zadnjih petnajstih letih vedno presegal 90 odstotkov, ne glede na njihovo starostno skupino, družinski status in izobrazbo. Kot pozitivno spremembo lahko navedem, da se je delež moških, ki se ukvarjajo s hišnimi opravili, v zadnjih petnajstih letih precej povečal (z 37,8 odstotka leta 1995 na 62 odstotkov leta 2001). Vrzel med ženskami in moškimi v opravljanju hišnih del se torej z leti zmanjšuje in to ugodno vpliva na emancipacijo žensk (INEGI 2003).

V spodnjem grafu so vidni odstotki moških in žensk, vključenih v opravljanje posameznih del (glej graf 4.5.1). Kot sem že poudarila, se je distribucija ekonomskih in hišnih aktivnosti med

moškimi in ženskami v zadnjih desetletjih bistveno spremenila. Kljub temu pa velik del prebivalstva še vedno izvaja svoje tradicionalne vloge in sicer ženske vlogo hišne gospodinje ter moški vlogo družinskih oskrbovalcev. 30,4 odstotka delovno primernih moških, starih od 12 let naprej, se posveča izključno delu izven gospodinjstev, medtem ko je tovrstnih žensk le 1,3 odstotka (INEGI 2003).

Na drugi strani imamo 47,8 odstotka žensk, ki se posvečajo samo hišnim opravilom in svojim družinam, takšnih moških pa je le 5,4 odstotka. Pozitivno spremembo v delitvi dela lahko opazimo v velikem odstotku žensk in moških, ki kombinirajo obe deli, takšnih je kar 45,2 odstotka moških, žensk pa 34 odstotkov (INEGI 2003).

Graf 4.5.1: Odstotkovna razdelitev prebivalstva nad 12 let po spolu glede na dejavnost, ki jo opravlja

Vir: INEGI-STPS-Encuesta Nacional de Empleo 2001.

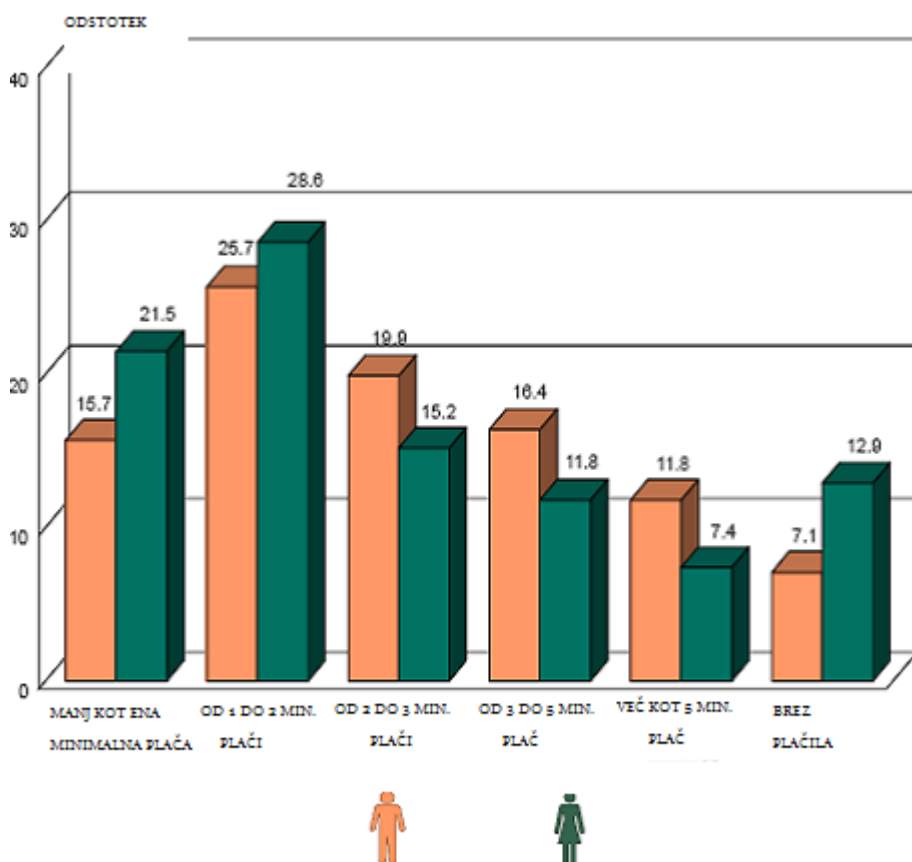
Kar se tiče trajanja delavnikov, moški posvečajo delu na svojih delovnih mestih v povprečju 44,9 ure na teden, ženske pa 37,3. Na drugi strani posvečajo moški hišnim opravilom 10,2 ure na teden, ženske pa kar 25,1. Če podelimo obema deloma isto težo in ju združimo v celoto, pridemo do ugotovitve, da ženske delajo v povprečju 7,3 ure na teden več kot moški. Ta podatek nam potrjuje neenakopravnost med spoloma tako na delovnih mestih kot na domu,

kjer je neenakopravnost še večja. Neenakopravnosti na domu ne bi vzela kot odločilnega kazalca za diskriminacijo žensk, kajti gospodinjska dela v večini domov in držav še vedno opravljajo ženske (INEGI 2003).

4.6 Razlika v dohodku med moškimi in ženskami

Pri primerjavi višine dohodkov med moškimi in ženskami je potrebno poudariti, da je z naraščanjem plače vrzel med spoloma vedno večja in sicer v prid moškim. Delež žensk, ki zasluži manj kot minimalno mesečno plačo (1.127 mehiških pesov je vrednih približno 76,7 EUR) je 21,5 odstotka, moških pa 15,7 odstotka. V naslednji skupini so osebe, ki zaslužijo od ene do dve minimalni mesečni plači, takšnih je 28,6 odstotka žensk in 25,7 odstotka moških. V skupinah, ki sledijo, se z večanjem višine dohodka tudi večja odstotek moških, ki zaslužijo več kot ženske. V skupini, ki za svoje delo ne dobi nobenega plačila, spet prednjačijo ženske z 12,9 odstotki, delež moških pa je 7,1 odstotni (glej graf 4.6.1) (INEGI 2003).

Graf 4.6.1: Odstotkovna razdelitev prebivalstva glede na višino dohodka po spolu leta 2001

Vir: INEGI-STPS-Encuesta Nacional de Empleo 2001.

Podatki o povprečnem dohodku iz leta 2001 nam kažejo, da so imele ženske višje plače izključno v skupini strokovnega osebja in sicer za procent večje kot moški, povsod drugje pa so prednjačili moški. Poklici, kjer zaslužijo več moški, so od najmanjše razlike v zaslužku do največje sledeči: uslužbenci v terciarnem sektorju, pisarniški uradniki, učitelji in profesorji, javni in privatni uradniki, strokovnjaki, hišni služabniki, obrtniki in delavci, trgovci in prodajalci ter industrijski nadzorniki.

Diskriminacija v dohodku med moškimi in ženskami oznanja, da ženske dobivajo manjšo plačo kot moški za opravljanje istega dela, čeprav so enako kvalificirane (v povprečju imajo višjo izobrazbo kot moški, ki opravljajo ista dela) in delajo isto število ur kot moški. Indeks dohodkovne diskriminacije kaže na velikost spremembe v plačilu, ki bi jo bilo potrebno izvesti, da bi dosegli dohodkovno enakopravnost med moškimi in ženskami. Če indeks zavzame negativne vrednosti, imajo višje plače moški, v obratnem primeru pa ženske. Žal indeks ni za noben poklic pozitiven, kar pomeni, da moški na vseh delovnih mestih zaslužijo več kot ženske. V povprečju bi se ženske plače morale dvigniti za 15,3 odstotka, da bi bila dosežena dohodkovna enakopravnost. Indeks zavzema največje vrednosti med trgovci, javnimi in privatnimi uradniki ter strokovnjaki. Najmanjše razlike v dohodku pa najdemo med uslužbenci v storitvah, učiteljih in profesorjih ter strokovnih in tehničnih delavcih. Leta 2004 je dohodek, ki so ga zaslužile ženske, v povprečju znašal okoli 83 odstotkov dohodka, ki so ga zaslužili moški (INEGI 2003).

Dohodek, ki ga zaslužijo ženske, ni v vseh mehiških domovih dodatek k moškemu dohodku, kajti mnogo družin nima moških in tam predstavlja glavo družine in glavnega oskrbovalca ženska. Po podatkih iz leta 2005 je bil takšen vsak peti mehiški dom. V teh primerih predstavlja manjši zaslužek, ki ga prinašajo ženske, pereč problem za socialni položaj družin.

4.7 Povzetek

Kljub mnogim pozitivnim spremembam, ki se nanašajo na povečano vključenost žensk iz vseh starostnih skupin in zakonskih stanov na trg delovne sile ter delitve gospodinjskega dela med moškimi in ženskami, jih večina še vedno težko uskladi svojo vlogo na delovnem mestu in v družini. Še vedno so pri delodajalcih prisotni izgovori, da ženske zaradi materinstva predstavljajo večji strošek pri zaposlovanju, kar se tiče njihove pravne zaščite in odsotnosti z delovnega mesta za oskrbovanje otrok. Če k vsemu dodamo še razliko v dohodku, ki ga za

opravljanje enakega dela dobivajo ženske in moški, lahko brez dvoma trdimo, da položaj žensk v delovnem okolju ni rožnat. Izboljšave in pozitivni premiki so sicer vidni, vendar še ne dovolj veliki, da bi lahko trdili, da obstaja popolna enakopravnost med moškimi in ženskami v tem okviru.

Žensko domače, gospodinjsko delo, ki jim je dodano v okviru »dvojnega delavnika«, je s strani mehiške (in tudi svetovne) družbe zavestno zanemarjeno in podcenjeno. Obstaja tudi zmotno stereotipno prepričanje, da so ženske rade doma in da je »ljubeznipolna« družina sveti kraj zanje. Nekatere v tej predstavi živijo in s tem odpravljajo depriviranost in tako sprejemajo vsa dela. Različne raziskave pa nam kažejo, da si večina žensk v sodobne svetu nikakor ne želi biti samo doma - to je predvsem želja nosilcev moči, se pravi moških.

V Mehiki je plačano delo le vidni del dela žensk. Veliko jih opravlja dejavnosti, ki niso plačane in s tem tudi niso cenjene. Če upoštevamo področje plačanega in neplačanega dela, so ženske tako v Mehiki kot po vsem svetu ustvarjalke večjega dela družbenega bogastva.

V kontekstu enakih priložnosti je enakost pravic in dolžnosti za oba spola ključnega pomena za ženske v delovnem okolju. Samo na takšen način se lahko ustvari kultura enakopravnosti in pravičnosti, ki priznava družbeno vrednost ženskega dela in ki pelje proti gospodarskemu napredku države. Mehika postopoma, a vztrajno koraka v tej smeri, v izobraževalnem sistemu so že doseženi ogromni napredki, ki se počasi prelivajo v druge sfere družbenega življenja.

V naslednjem poglavju se bom osredotočila še na eno pomembno sfero družbenega življenja in sicer na vključevanje in zastopanost žensk na najvišjih političnih položajih. Po analizi le-te se bom skozi vse obravnavane teme osredotočila na začetno hipotezo ter na ugotovitve, ki sem jih pridobila v celotni nalogi in z njimi hipotezo ustrezno ovrednotila.

5. ŽENSKE IN POLITIKA

V nalogi sem že poudarila, da se izobraževalna vrzel med moškimi in ženskami manjša, poleg tega so ženske precej bolj vključene v trg delovne sile, kot so bile v preteklosti. Žal pa moram poudariti, da kar se tiče najvišjih političnih elit, ostaja prisotnost žensk precej skromna.

Politične participacije žensk ne moremo omejiti samo na vprašanje volilne pravice in vključenosti v posamezne sfere vladne politike. Polna udeležba je odvisna tudi od same sposobnosti vplivanja na oblast in odločanje. Prava demokracija namreč ne sestoji iz preproste pravice voliti in biti voljen, prava demokracija pomeni jasno sodelovanje v družbi kot celoti s pripravljanjem vladnih programov, kjer morajo soglašati vsi posamezni politični pogledi. To je težka naloga, ki se začne z neomajnim spoštovanjem ženskih pravic in popolno razrešitvijo spolnih neenakosti ter predsodkov (De la Torre 2006: 12–13).

Kljub temu, da so bila ženska kolektivna in individualna prizadevanja po večji udeležbi v političnem in socialnem življenju mnogokrat utišana in zadušena, se v zadnjih desetletjih kaže trud po ponovnem sodelovanju žensk ter po dokazovanju njihove sposobnosti vodenja. Na drugi strani pa ostajajo močno prisotni tradicionalni stereotipi, ki definirajo, kaj je moško in kaj žensko in ki utrjujejo prepričanje, da so politične odločitve domena moških. (INEGI 2003).

Od leta 1953, ko jim je bila podeljena volilna pravica, do danes je bilo le šest žensk državnih sekretark (v primerjavi s 180 moškimi). Prisotnost žensk na visokih vladnih položajih je danes manj kot deset-odstotna.

V pravosodni in zakonodajni veji oblasti je situacija nekoliko drugačna. V vrhovnem sodišču ženske dandanes zasedajo položaje na najvišji stopnji hierarhične lestvice, na kateri jih je nekaj več kot dvajset odstotkov. Prav tako jih je okoli 17 odstotkov v senatu in 23 v poslanski zbornici.

V celotni mehiški zgodovini smo bili priče le petim ženskim guvernerkam. Danes sta na tem položaju dve in sicer Amalia Garcia v zvezni državi Zacatecas in Ivonne Ortega Pacheco v zvezni državi Yucatan. Kar se tiče občinskih oblasti, je prisotnost žensk tudi precej omejena, čeprav se v zadnjih letih nekoliko izboljšuje. Mehika ima 2.451 občin, na čelu katerih je 2.421 županov in le 30 županij, kar predstavlja nekoliko več kot skromen odstotek (INEGI 2003).

Poudariti moram dejstvo, da ženske v politični sferi skoraj brez izjem prihajajo iz srednjih in višjih družbenih razredov, so visoko izobražene in v večini primerov pripadajo uglednim političnim družinam (Huerta 2007: 434).

5.1 Ženske v parlamentu

Kar se tiče prisotnosti žensk v zakonodajni veji oblasti, lahko opazimo pozitivne spremembe tako v številu senatork v zgornjem domu parlamenta - senatu, kot tudi v številu poslank v spodnjem domu parlamenta.

Od skupno 128 senatorjev je danes 106 moških in 22 žensk, kar predstavlja 17-odstotno zastopanost žensk v zgornjem domu parlamenta. Vse od leta 1982 je število senatork naraščalo, z izjemo med letoma 1991–1994, ko sta bili le dve senatorki ženskega spola. Od leta 1997 pa je bilo vedno dvajset ali več senatork, z rekordom med letoma 2003–2006, ko je bilo le-teh kar 28. Kot zanimivost lahko izpostavimo, da je največ senatork, kar deset, iz vrst vladajoče konzervativne stranke PAN (Partido Acción Nacional). Sledita ji levičarski PRD (Partido de la Revolución Democrática) s petimi senatorkami in več kot sedemdeset let vladajoči PRI (Partido Revolucionario Institucional) s 4 senatorkami (Huerta 2007: 515).

Trend naraščanja zastopanosti žensk lahko opazimo tudi v spodnjem domu parlamenta, v katerem je izmed 500 poslancev 383 moških in 117 žensk, kar predstavlja nekaj več kot 23 odstotkov. Od leta 1952, ko je spodnji dom štel samo eno poslanko, je število le-teh strmo naraščalo in preseglo številko sto prvič leta 2003, ko je bilo poslank kar 124, kar je največ do danes. Enako kot pri senatorkah prihaja tudi največje število poslank iz vrst stranke PAN (69 poslank), sledita ji PRI (41 poslank) in PRD (36 poslank) (Huerta 2007: 528).

Največjo zastopanost žensk v zakonodajni veji oblasti imajo Danska, Finska, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška in Švedska. V teh državah je žensk v parlamentu od 22 pa do 39 odstotkov. Mehiških 17 (senat) in 23 (spodnji dom parlamenta) odstotkov predstavlja velik korak naprej, sploh za državo v razvoju (INEGI 2003). Za primerjavo lahko vzamemo že našo Slovenijo, kjer imamo v državnem zboru le 12 odstotkov poslank. Kljub temu je še vedno veliko držav, ki Mehiko prehitevajo. Čeprav so številke v Mehiki velikega pomena, je še bolj pomembna pot, ki so jo ženske opravile za dosego položaja, ki ga uživajo danes. To sem podrobneje opisala v zgodovinskem poglavju.

5.2. Komisija za enakost med spoloma (Comision de equidad y genero)

30. septembra leta 1997 je bila na federalni ravni ustanovljena Komisija za enakost med spoloma (v nadaljevanju komisija). To je zelo pomemben zgodovinski dogodek, ki je odprl poti ustanavljanja tovrstnih komisij in odborov na zvezni ravni, torej v kongresih posameznih zveznih držav. Danes obstajajo komisije za zaščito pravic žensk pod različnimi imeni prav v vsaki izmed dvaintridesetih mehiških zveznih držav (Maya Barradas 2006: 5–10).

Ustanovitev te zakonodajne instance je spodbudila reforme na področjih, kot so nasilje nad ženskami, zdravje žensk ter politična udeležba žensk. Poleg tega se je povečala tudi uresničitev javnih politik za večjo enakost med moškimi in ženskami (Maya Barradas 2006: 5–10).

Cilji komisije so sledeči:

- izpolnitev obvez iz vseh podpisanih mednarodnih konvencij za zaščito žensk
- raziskati vse zločine proti ženskam, spolna in družinska nasilja ter razmere na delovnih mestih
- odstranitev stereotipov, ki omejujejo napredek žensk
- večje sodelovanje žensk na političnem in gospodarskem področju
- začrtati javne politike, usmerjene k odstranitvi diskriminatornega obravnavanja žensk (Maya Barradas 2006: 5–10).

Pri ustanavljanju komisije so sodelovale najpomembnejše politične stranke (PRD, PRI, PAN) s podporo raznovrstnih feminističnih združenj. Pred ustanovitvijo Komisije za enakost med spoloma se je ženska problematika obravnavala v številnih odborih, kar je oteževalo samo delo in vzpostavljanje reform za izboljšanje položaja žensk. Težka naloga pa je bila prepričati moške poslance, kajti mnogi so se upirali ustanovitvi posebnega odbora za obravnavanje ženske problematike z argumenti, da so ženske zadeve obravnavane v vsakem posameznem odboru ter da bi ustanovitev posebnega odbora osamila žensko problematiko ter jo na nek način izolirala, kar bi bilo po njihovem mnenju zelo negativno (Huerta 2007: 552).

Aktualna predsednica Komisije za enakost med spoloma Diva Hadmira Gastelum poudarja, da bi brez ustanovitve komisije ženske ostale izključene zaradi patriarhalnega sistema in mačistične kulture (De la Torre 2006: 12–13).

Vse od svoje ustanovitve leta 1997 je komisija pripomogla k zavesti mehiških zakonodajalcev o specifičnem družbenem položaju žensk v boju proti diskriminaciji in zgodovinsko ter kulturno opredeljenem neenakem položaju v primerjavi z moškimi. Največji dosežki Komisije so naslednji:

- Zakon proti nasilju v družini
- ženski parlament
- ustanovitev Nacionalnega instituta za ženske (INMUJERES¹¹ - Instituto nacional de las Mujeres)
- reforma volilnega zakonika (COFIPE¹² - Código General de Instituciones y Procedimientos Electorales)
- ustanovitev študijskega centra za napredek žensk in enakost med spoloma (Maya Barradas 2006: 5–10).

Izzivi, ki čakajo komisijo v prihodnosti, so predvsem dosledno upoštevanje reforme volilnega zakonika s strani vseh političnih strank, zaščita spolnih in reproduktivnih pravic žensk, eliminacija testov nosečnosti pri zaposlovanju žensk ter doseg kulturne spremembe ter večji vpliv na javne politike v korist ženskam (Camacho Hernandez 2006: 16–17).

5.3. Reforma volilnega zakonika

Zelo velikega pomena za ženske je reforma volilnega zakonika, ki določa, da mora biti znotraj političnih strank kvota posameznega spola najmanj trideset-odstotna oziroma, da kandidatura na posamezna senatorska in poslanska mesta ne sme presegati sedemdeset-odstotne zastopanosti enega samega spola (Huerta 2007: 312).

Sistem kvot se ni uporabil v enaki meri v vladi vsake posamezne zvezne države, kljub temu pa je dal povod zakonodajnim reformam, naklonjenim politični enakopravnosti spolov. Danes

¹¹ INMUJERES - *Instituto Nacional de las Mujeres* - Nacionalni inštitut za ženske, avtonomni javni organizem, ki se trudi ustvariti kulturo enakosti in enakopravnosti med spoloma v Mehiki. Dostopno na <http://www.inmujeres.gob.mx/>

¹² COFIPE - Código general de instituciones y procedimientos electorales - Federalni zakonik o inštitucijah in volilnih postopkih, določa, da mora biti znotraj posamezne politične stranke prisotnost enega spola najmanj trideset-odstotna

približno 59 odstotkov zveznih držav upošteva sistem kvot, 22 odstotkov ga priporoča, 19 odstotkov pa jih je v procesu sprejetja le-tega (Huerta 2007: 315).

Kljub temu, da so rezultati sistema kvot še vedno pod tridesetimi odstotki zahtevanega deleža žensk, lahko vidimo povečanje števila predstavnic ženskega spola v zakonodajnih skupščinah vseh 32 mehiških zveznih držav (Huerta 2007: 318).

Čeprav je sistem kvot na splošno predstavljen kot zelo dobrodošel in pozitiven premik v mehiški politiki, je razdelil ženske v dve skupini. Na eni strani so tiste, ki ga podpirajo kot edini učinkovit mehanizem za doseg kritične mase, ki jo potrebujejo za pridobitev politične moči. Kvote dojemajo kot edino pot, ki zagotavlja ženskam dostop do moči in sposobnosti odločanja. Na drugi strani pa so ženske, ki sistemu kvot oporekajo z argumenti, da je diskriminatoren, da zanemarja in razvrednoti politične sposobnosti žensk, spodbuja nekvalificirane ženske ter da je sam po sebi nepotreben, kajti sposobne ženske se bodo dvignile in dosegle svoje cilje na podlagi lastnih sposobnosti in zaslug. Poleg tega te ženske zatrjujejo, da določeno število žensk v vladi in političnih strankah ni nujno zagotovilo, da se bodo te ženske potegovale za izboljšanje položaja sovrstnic. Število žensk zanje torej ni pomembno, pomembna je predanost in angažiranost do reševanja spolne problematike in izboljševanja položaja žensk v družbi. (Consejo Nacional de poblacion 2000).

5.4. Ženski parlament

Na mednarodni dan žensk 8. marca leta 1998 se je zbralo 1.300 federalnih in zveznih poslank, senatork, akademik, študentk, feministk ter članic raznih političnih in socialnih organizacij. Po dolgih in težavnih pogajanjih so se soglasno odločile, da bo parlament za ženske osnovan kot enodomna komisija v skladu s Temeljnim zakonom Generalnega kongresa Združenih mehiških držav (Camacho Hernandez, De la Torre Ramirez 2006: 28–30).

Vztrajnost in trdo delo teh 1.300 žensk različnih političnih usmerjenosti je imelo skupen cilj in sicer zagamčiti sprejetje zakonov in specifičnih programov za žensko populacijo na področjih, kot so zdravje, izobrazba, delo, prehrana, kultura in politika (Camacho Hernandez, De la Torre Ramirez 2006: 28–30).

Ženski parlament naj bi izvrševal natančen pregled zakonodajnih norm in vladnih proračunov. S tem bi zagotavljal, da vključujejo problematiko spolov z namenom vzpostavljanja enakopravnosti in pravičnosti med Mehičani in Mehičankami (Camacho Hernandez, De la Torre Ramirez 2006: 28–30).

Parlament je bil ustanovljen 25. avgusta leta 1998. Takoj z njegovim rojstvom se je pojavilo na stotine žensk s predlogi sprejetja zakonov, ki bi obravnavali politično in delavsko enakost, družinsko nasilje, spolne zlorabe ter zaščito zdravja (Camacho Hernandez, De la Torre Ramirez 2006: 28–30).

Kot največje dosežke parlamenta lahko izpostavimo sprejetje zakonov proti družinskemu nasilju, korupciji mladoletnikov, agresiji nad otroki ter zakone za zaščito pravic deklic in dečkov. Poleg tega je bilo ustanovljenih veliko število stalnih komisij za obravnavanje teme enakosti med spoloma, vzpostavljen je bil tudi Nacionalni ženski institut - INMUJERES (Camacho Hernandez, De la Torre Ramirez 2006: 28–30).

Danes predstavlja za ženski parlament največji izziv uresničenje predlogov za pozitivne reforme v okviru dela, izobrazbe in reproduktivnega zdravstva.

5.5. Povzetek

Kljub vsem dosežkom in razmeroma veliki zastopanosti žensk v zakonodajni in sodni veji oblasti je udeležba žensk v aktivnem političnem življenju Mehike še vedno nekoliko omejena. Kaj je vzrok temu zaostanku? Kot prvo lahko navedemo razloge, ki so popolnoma enaki tistim na delovnem področju in izobrazbi in sicer družbene in kulturne ovire ter predsodki in stereotipi, ki imajo še vedno nadvlado nad predstavami o vlogah posameznega spola.

Informacij o političnem življenju v Mehiki je danes zelo veliko, med temi pa žal ni veliko informacij o ženskah v tej sferi, čeprav se je njihovo število v zadnjih petnajstih letih strmo dvignilo. Eden izmed razlogov je dejstvo, da je število moških v politični eliti veliko večje od števila žensk, na vsakih štirinajst moških je namreč samo ena ženska.

Omeniti pa velja tudi nevladne organizacije, kjer je udeležba žensk v zadnjih letih bistveno narasla. Te organizacije spodbujajo predvsem programe za izboljšanje zdravja, izobrazbe, razvoja, človekovih pravic in zaščite žensk. Približno 42 odstotkov najvišjih mest v nevladnih organizacijah zasedajo ženske. Poleg tega ženske v Mehiki predstavljajo 52 odstotkov celotnega volilnega telesa, se pravi, da so v večini in imajo zatorej veliko sposobnost in moč vplivanja na volitvah. To se kaže tudi v večji volilni udeležbi žensk ter njihovem vedno večjemu številu v aktivnem političnem življenju. Ženske upravljajo in vodijo politične kampanje, sodelujejo v demonstracijah in političnih shodih ter zasedajo vodilna mesta v posameznih političnih strankah.

Še večja vključenost žensk v politično sfero na najvišjih položajih, v tako imenovano politično elito, bi pomenila drugačno, bolj integralno vizijo mehiške družbe. Politično življenje v Mehiki nujno kliče po reformaciji, moški se bodo morali naučiti deliti si oblast z ženskami, česar nikoli niso hoteli narediti, še posebej, ko se je pojavilo vprašanje odločanja. O smernicah razvoja države so odločali vedno sami, odločali so, do kje je treba iti, vendar to ne pomeni, da so vedno odločali pravilno.

O nekaterih perečih temah mehiške politične scene, kot na primer vprašanju legalizacije splava ali zveze istospolnih partnerjev oziroma vključitve spolne vzgoje v učne načrte, se je pričelo razpravljati šele s porastom prisotnosti žensk v politiki (Huerta 2007: 398).

Vprašanje izključenosti žensk iz političnega delovanja je prisotno po celem svetu, tako v zahodnoevropskih državah, kot v državah v razvoju. Splošna značilnost 20. stoletja svetovno gledano je vidna neenakopravnost v politični udeležbi po spolu. Kljub enakopravnosti v političnih pravicah so ženske v političnem svetu v veliki manjšini, zlasti na višjih položajih. Večina žensk je v veliki meri izključena iz političnega odločanja oziroma zaseda nepomembne položaje brez možnosti večjega vplivanja (Jogan 2001: 51).

Nosilci politične moči – moški, so vse prevečkrat prepričani, da je žensko vprašanje rešeno z normativno izenačenostjo spolov. Zanamernostjo neenakih možnosti obeh spolov za udeležbo v politični sferi javnega življenja omogoča mirno nadaljevanje moškosrediščne kulture (Jogan 2001: 57).

Ženske v Mehiki so danes organizacijsko in politično zelo napredovale in bodo brez dvoma izkoristile »odprtje« političnega prostora za doseg političnih pravic in enakosti. Na poti k temu cilju so uporabile mnogo strategij, od ženskega parlamenta, do Komisije za enakost med spoloma in reforme volilnega zakonika. Politična mobilizacija mehiških žensk pa ni pojav novejših zgodovine, že od leta 1900 dalje so se organizacijsko povezovale s ciljem, da bi jih priznali kot enakovredne državljanke moškim z aktivno volilno pravico. Ženske so v svojem boju gradile koalicije vse do prve pomembnejše zmage leta 1953, pridobitve aktivne volilne pravice.

6. SKLEPNE MISLI

Po opravljeni raziskavi se mi poraja vprašanje, kako bi definirala mehiško žensko, kakšna je tipična mehiška ženska in kakšen je njen položaj v primerjavi z ženskami v drugih državah v razvoju?

Na ta vprašanja je zelo težko odgovoriti, kajti mehiška ženska v ednini skorajda ne obstaja. Revne in bogate ženske se ne srečujejo z istimi ovirami ter življenjskimi okoliščinami, prav tako ne izobražene ter nepismene ženske ali pa meščanke in ženske s podeželja ter domorodke. Ranljivost žensk ni enaka, če so poročene, samske, ločene, matere samohranilke, odrasle oziroma mladenke. To dejstvo lahko brez dvoma posplošimo na vse države v razvoju, kajti v vseh je prisotna izrazita razlika med posameznimi družbenimi razredi in položaju, ki ga uživajo ženske v vsakem izmed njih.

Kljub vsem tem velikim in malim razlikam lahko trdimo, da obstaja nekaj skupnega sleherni mehiški ženski. To pa je izziv, ki ga danes predstavlja biti ženska v Mehiki. Po eni strani imajo številne priložnosti, ki so bile izborjene z mnogo truda in žrtvovanja in ki jih prejšnje generacije žensk niso imele. Po drugi strani pa je videti, kot da nenehno in vztrajno veslajo proti toku, kajti ženskam je kljub vsem razglašnim pravicam omejen vstop v javno sfero, kar je vidno predvsem na ravni razpolaganja z dejansko družbeno močjo. Tradicionalno opredeljevanje žensk kot mater in gospodinj, katerih glavno mesto je v družini, upravičuje njihovo izključevanje iz političnega in javnega življenja nasploh. Vključenost žensk v družbo

preko moških in njihova odvisnost in podrejenost moškemu je žal še dandanes samoumevna predpostavka.

Sliko, ki nam jo kažejo socialni indeksi HDI, GDI ter GEM, lahko označimo za zelo pozitivno, kajti vrednosti vseh treh se iz leta v leto povečujejo in to pomeni, da se s tem položaj žensk izboljšuje. Tudi kar se tiče primerjave z ostalimi državami v razvoju Mehika prednjači tako v vrednosti HDI kot tudi GDI in GEM. Mehika je tako na področju enakosti spolov skoraj primerljiva z zahodnimi razvitimi državami.

V preteklih desetletjih so vlaganja v izobraževalni sistem in borba za doseg boljšega položaja na področju politične in ekonomske participacije dala zelo dobre rezultate za ženske. Kljub vsem pozitivnim spremembam na vseh treh področjih ostajajo ženske v primerjavi z najrazvitejšimi zahodnimi državami podpovprečno zastopane na najvišjih političnih položajih kot tudi na vodilnih mestih v privatnem sektorju. Mehške vlade so podpisale številne mednarodne konvencije, protokole in mednarodne pogodbe za ustvarjanje politik, ki bi odstranile diskriminacijo žensk in spodbujale razvoj. V praksi pa so prizadevanja za doseg zastavljenih ciljev precej manjša.

Res je, da imajo ženske v Mehiki danes priložnost izobraževanja. Ženske študirajo tako na univerzah kot višjih in srednjih šolah ter dosegajo rezultate, mnogokrat boljše od moških. Miselnost, da imajo ženske dolge lase in kratke ideje, je tako rekoč preteklost. Kljub temu pa še vedno obstaja zaposlitvena diskriminacija, ki daje prednost zaposlovanju moških v vseh panogah razen tistih, ki so tipično ženske. Z roko v roki z zaposlitveno diskriminacijo hodi diskriminacija na področju plač, priložnosti in ugodnosti. Poleg tega je pri ženskah mnogokrat prisoten občutek krivde, da zaradi delovanja zunaj svojih domov, v javnem življenju, zanemarjajo svoje družine in jih s tem tudi rušijo. Ta občutek predstavlja zavirajoče dejstvo pri njihovem izpopolnjevanju in napredovanju.

V naši dobi je skorajda logično, da ženske delajo zunaj svojih domov, kar jim je prineslo avtonomijo in neodvisnost, po drugi strani pa to zanje predstavlja dvojni delavnik, kajti po končanem delu na delovnem mestu jih čaka še opravljanje vseh hišnih opravil, za katera se misli, da so izključno v domeni žensk. Tovrstno mišljenje definira ukoreninjena tradicionalna moškosrediščna kultura, ki je poleg Mehike prisotna še v mnogih državah v razvoju - in ne samo v teh. Od žensk je skorajda po vsem svetu pričakovano, da so edine, ki skrbijo za dom

in otroke. Večina žensk si je to dvojno vlogo (zaposlitev zunaj doma in delo družini) izbrala kot lažjo pot, da ne bi spreminjale tradicionalne patriarhalne družine – ta dvojna vloga jim je dostikrat vsiljena, kajti ustreza moškim, ker je tako dodajanje k »naravni« vlogi žensk vir povečevanja njihove ekonomske uspešnosti (Jogan 1990: 9). Vloga skrbi za dom in družino je definirana za ženske in mnogi moški je niso pripravljene prevzeti. Da bi spremenili to dejstvo, bo potrebnih še veliko borb, ki bodo spremenile miselnost in predsodke o tem, kaj je tipično žensko in kaj tipično moško. Pozitivna točka v tej smeri je razvijanje raznoraznih ustanov za pomoč družini (vrtci, domovi za starejše, zdravstvene ustanove, ...). To je ena izmed ključnih sestavin za zagotavljanje enakih možnosti za oba spola (Jogan 2001: 58). Seveda pa je to le nujni del ugodnosti za odpravljanje zapostavljenosti žensk in izboljševanje njihovega položaja.

Ženske lahko volijo in so voljene, kljub temu pa je bilo v vsej mehiški politični zgodovini le pet guvernerk, šest državnih sekretark in samo odstotek vseh županskih mest zasedajo predstavnice nežnejšega spola. Že samo splošno pojmovanje politike kot »umazane« in »grobe« ženske izključuje, kajti so določene za druge dejavnosti (Jogan 2001: 51). Kljub temu lahko opazimo precej boljšo situacijo v pravosodni in zakonodajni veji oblasti, kjer se zastopnost žensk približuje številu razvitejših zahodnih držav.

Mehiške poslanke in političarke priznavajo, da je prisotnost žensk v pomembnejših parlamentarnih odborih še vedno nezadostna in da je potrebno premagati moško prevlado v političnih vrstah. Tako kot v odločitvah glede izobrazbe in dela sodelujejo parlamentarke tudi v tipično »ženskih« področjih, to je v odborih, ki obravnavajo socialne probleme, človekove pravice, zdravje in izobrazbo, medtem ko ostajajo finance, obramba in samo vladanje skoraj izključno moška domena. Povečanje števila poslank bi povečalo tudi njihovo prisotnost in sodelovanje v tipično »moških« odborih. Skopa udeležba žensk v politični eliti pomeni neravnotežje v sprejemanju odločitev, kajti slednjim tako primanjkuje pogleda in kreativnosti druge polovice človeštva oziroma družbe. Kljub temu je Mehika s politično participacijo žensk v parlamentu na samem vrhu držav v razvoju in ne samo teh, tudi v primerjavi s Slovenijo in mnogimi drugimi razvitimi državami je prisotnost žensk v zakonodajni veji oblasti zelo pohvalna.

Mehika je država, v kateri se mnogi moški z vsemi močmi upirajo dejstvu, da bi ženske dosegle enakopravnost. Na žalost obstaja tudi nemalo žensk, ki še vedno slepo verjamejo v

paradigmo, kjer moški vlada in ukazuje, ženska pa uboga. Eden glavnih izzivov je torej spopasti se s kulturo, navadami in praksami, ki prevladujejo v mehiški družbi. Zatorej se lahko sprejme in odobri zakone, odločbe, dekrete, postopke in politike, usmerjene v reševanje in odpravljanje spolni neenakosti, vendar vse skupaj zahteva čas, politično voljo in navsezadnje tudi ustrezno ideologijo, kajti celotna organizacija družbenega življenja, tako v Mehiki, kot po celem svetu, temelji na moški nadvladi, zato sama volja žensk, da bi to spremenile, ni dovolj. Navidezno prostovoljno sprejemanje večje obremenjenosti (delo doma in zunaj) ni lastna volja žensk, ampak posledica določilnic v družbi, kjer moški neenakomerno določajo razporeditev moči. Vsa enostranska razumevanja položaja in vloge žensk v moškosrediščni družbi so globoko zasidrana v vsakdanji zavesti ljudi in zato zelo pogosto delujejo na nezavedni ravni. Sprememba položaja žensk zahteva nenehna prizadevanja, njihova drugorazrednost se lahko odpravi le postopno.

Eno izmed temeljnih načel demokracije je enakopravna zastopanost državljanek in državljanov v odločanju, gospodarstvu, javnem družbenem življenju, kulturi in seveda tudi politiki. Mehiški politiki vneto zagovarjajo ta abstraktni pojem, ki pa v veliki meri glede na aktualno stanje velike revščine, neenakosti in diskriminacije ni izpolnjen.

Lahko rečemo, da danes obstajajo številne priložnosti za osebni in profesionalni razvoj žensk, kljub temu pa je potrebno premagati precejšen del poti na poti do trditve, da se v Mehiki živi v pogojih, ki zagotavljajo enakopravnost. Edina ugodna rešitev za dejansko enakopravnost med spoloma bi bila enakomerna in enakopravna prerazporeditev dela in odgovornosti med ženskami in moškimi v družbi in družini. Zgodovinsko vpeljanih vzorcev položaja žensk v družbi tako v Mehiki kot drugje po svetu se žal ni mogoče znebiti čez noč, pomembno pa je, da se človeštvo začne zavedati, da preprosto ni mogoč nadaljnji razvoj ob ekonomsko in politično nezadostno zastopanih ženskah.

7. SEZNAM VIROV:

Akubue, Anthony (2001): *Gender Disparity in Third World Technological, Social, and Economic Development*. Dostopno na <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JOTS/Summer-Fall-2001/pdf/akubue.pdf> (5. januar 2008).

Álvarez, Mendiola Germán (1994): *Evolución del Sistema Educativo mexicano*. Dostopno na <http://www.campus-oei.org/quipu/mexico/index.html> (29. avgust 2006).

Arizpe, Lourdes (1989): *La Mujer en el desarrollo de México y de América Latina*. México: Universidad Autónoma de México.

Arrom, Silvia Marina (1988): *Las mujeres de la ciudad de México*. México: Siglo Veintiuno Editores.

Aslanbeigui, Nahid, Steven Pressman in Gale Summerfield (1995): *Mujeres en tiempos de transformaciones economicas: Impacto en el genero de las reformas en paises postsocialistas y en vias de desarrollo*. Madrid: Narcea Ediciones.

Barrera Bassols, Dalia (2000): *Mujeres, ciudadanía y poder*. México: El Colegio de México.

Bernecker, L. Walter (1992): *De agiotistas y empresarios: En torno de la temprana industrialización mexicana (Siglo XIX)*. México: Universidad Iberoamericana.

Camacho Hernandez, Grisel (2006): La Comision de Equidad y Genero. Retos, dasafios y logros. *Equivalencia parlamentaria* 3(10–11), 16–17.

Camacho Hernandez, Grisel in Yolanda De la Torre Ramirez (2006): Parlamento de Mujeres: construir desde la diversidad. *Equivalencia parlamentaria* 1(6–7), 28–30.

Consejo Nacional de Poblacion (2000): *Situacion actual de la mujer en México*. Dostopno na http://www.e-mexico.gob.mx/wb2/eMex/eMex_Situacion_actual_de_la_mujer_en_Mexico (5. december 2006).

CNCA (2001): *Los rostros anónimos de la revolución mexicana; las mujeres que no dejaron huella*. Dostopno na <http://www.cnca.gob.mx/cnca/nuevo/2001/diarias/abr/190401/veterana.html> (17. september 2006).

Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos (2008): *Capitulo I de las garantías Individuales*". Dostopno na <http://info4.juridicas.unam.mx/ijure/fed/9/4.htm?s=> (7. september 2006).

De la Torre, Yolanda (2006): *Equidad y justicia para las mujeres: los caminos legislativos. Equivalencia parlamentaria* 3(10–11), 12–13.

Galeana, Patricia (1997): *La condición de la mujer indígena y sus derechos fundamentales*. México: Universidad Autónoma de México.

García, Brígida (1999): *Mujer, género y población en México*. México: Colegio de México.

Fowler-Salamini, Heather in Mary Kay Vaughan (2003): *Mujeres Del campo mexicano*. México: Colegio de Michoacán.

Haney, Dawn (2001): *Third World Women*. Dostopno na <http://www.arches.uga.edu/~haneydaw/twwh/tww.html> (1. avgust 2007).

Holt, Richard (1995): *Las reformas de 1982 y las condiciones de empleo de las mujeres mexicana v Mujeres en Tiempos de Transformaciones Económicas*. Madrid: Editorial Narcea, S.A. De Ediciones.

Huerta, García Magdalena (2007): *Mujeres Legisladoras en México: avances, obstáculos, consecuencias y propuestas*. México: Instituto Nacional de las Mujeres.

INEGI (2003): *Mujeres y Hombres en México 2003*. México: Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Informática.

INMUJERES (2006): *Educación de la mujer*. Dostopno na <http://www.inmujeres.gob.mx/pprincipal/index.html> (22. september 2006).

Jaiven Lau, Ana (1995): *Las mujeres en la revolución mexicana. Un punto de vista historiográfico*. Dostopno na http://www.institutomora.edu.mx/pdf/33/33_04.pdf (3. september 2006).

Jogan, Maca (1990): *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Jogan, Maca (2001): *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kwong, Jo (2005): *Globalizacion: Amenaza u Oportunidad para las Mujeres en los países en Desarrollo*. Mexico: Fundacion Friedrich Naumann (FNN) Oficina Regional America Latina.

Marquez, Tere (1996): *Las mujeres y el poder*. México: Editorial Diana.

Maya Barradas, Rafael (2006): Avanzaron mas de un trecho y concretaron a la Comision de Equidad y Genero. *Equivalencia parlamentaria* 1(6-7) 5-10.

Oliveria, Orlandina (1999): *Genero y desarrollo*. Dostopno na http://www.idrc.ca/es/ev-23060-201-1-DO_TOPIC.html (13. november 2006).

Parcero, María de la Luz (1992): *Condiciones de la mujer en México durante el siglo XIX*. México: Instituto Nacional de Antropología e Historia.

Pérez, Mónica (2003): *Las mujeres de la Revolución Mexicana*. Dostopno na <http://www.cimacnoticias.com/noticias/03nov/s03111806.html> (10. september 2006).

Phillips, Anne (1996): *Genero y teoría democrática*. México: Universidad Nacional Autonoma De México.

Sampedro, Jose Luis (2001): *Globalizacion y genero*. México: Editorial Sintesis.

Secretaria de Gobernación (1996): *Programa Nacional de la Mujer 1995-2000*. Dostopno na <http://www.un.org/womenwatch/daw/country/national/mexico.htm> (1. september 2006).

Spota Valencia, Alma L. (1967): *La Igualdad Jurídica Y Social de los Sexos*. México: Porrúa S.A..

Tarres Barraza, Maria Luisa (1998): *Genero y cultura en America Latina*. México: El Colegio de México.

Turshen, Meredith (1995): *Impacto de las reformas economicas del Africa Subshariana sobre la asistencia sanitaria y la salud de las mujeres v Mujeres en Tiempos de Transformaciones Económicas*. Madrid: Editorial Narcea, S.A. De Ediciones.

United Nations Development Programme - UNDP (2007/a): *Human Development Reports*. Dostopno na <http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hdi> (3. maj 2007).

United Nations Development Programme - UNDP (2007/b): *Human Development Reports: Mexico: The Human Development Index - going beyond income*. Dostopno na http://hdrstats.undp.org/countries/country_fact_sheets/cty_fs_MEX.html (3. maj 2007).

United Nations Development Programme - UNDP (2007/c): *Human Development Reports: Measuring inequality: Gender-related Development Index (GDI) and Gender Empowerment Measure (GEM)*. Dostopno na http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/gdi_gem/ (5. maj 2007).

Vazques Garcia, Veronica (2004): *Hacia la construccion de sociedades sustentables con equidad de genero*. México: Universidad Autonoma de México.

Villegas, Jorge, Mariano Noriega in Susana Martínez (1997): *Trabajo y salud en la industria maquiladora mexicana: una tendencia dominante en el neoliberalismo dominado*. Dostopno na http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0102-311X1997000600011&lng=pt&nrm=iso&tlng=es (5. september 2006).

Wikipedija (2007): *Human Development Index*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Development_Index (3. maj 2007).